

Lidová architektura v CHKO Bílé Karpaty

Zuzana Syrová, Jiří Syrový

Území CHKO Bílé Karpaty spadá do oblasti vlivů dvou velkých evropských kulturních regionů: v severní části je to podle členění V. Mencla roubený dům karpatského oblouku, v jižní podunajský hliněný a kamenný dům (Mencl, 1980). Pokud bychom se přidrželi staršího členění V. Frolce jedná se o oblast karpatskou (lokální formy valašskou a kopaničářskou) a pomoravskou panonskou (lokální formu slováckou).

Regionální odlišnosti, kterých při pohledu hlouběji do minulosti ubývá a které můžeme sledovat i v drobnějším měřítku na úrovni jednotlivých vsí nebo jejich skupin, vznikly mnohasetletým vývojem a odráží se v nich řada faktorů přírodních, ekonomických, sociálních a kulturně historických. Díky vrstvení těchto vlivů nejsou hranice mezi regiony ostré, ale existují přechodová pásma, jakým je např. Luhačovické Zálesí. Je třeba si přitom uvědomit, že vývoj neprobíhal všude rovnoměrně a každé území má svůj vlastní relativní vývojový čas.

Území Bílých Karpat je jednou z oblastí, kde se na východním pomezí Moravy dlouho udržely hospodářské i kulturní podmínky, které podporovaly přežívání nejrůznějších archaismů. V uspořádání domu se jedná především o různé varianty tzv. polodymné jizby s krátkými dymní-

ky ("sopúchy, kozuby"), odvádějícími kouř z topenišť v jizbě jen nad její strop, a patrové dvou-podlažní řešení zadní komorové části domu a z něj odvozený vývoj domu s "výškou". Do dvacátého století zde, byť okrajově, přežily tak archaické stavby jako zemnice, obilní jámy, obo-rohy nebo jednoduché pletené konstrukce. Jejich fyzické stáří ovšem nepřesahuje druhou polovinu 18. století.

V důsledku opakovaných vln vojenského ničení jemuž bylo vystaveno staré sídlení území nižinné části jihovýchodní Moravy a poměrně pozdnímu dosídlování pohraničního území se zde totiž nesetkáme s mimořádně starými vesnickými stavbami.

Jak Valašsko, tak Slovácko i Luhačovické Zálesí v přechodovém pásmu mezi nimi se oproti jiným oblastem v českých zemích dostaly poměrně brzo do centra zájmu o lidovou tvorbu, a právě zde byly spatřovány nejnárodnější a nejstarobylejší projevy lidové kultury. Tento zájem se soustřeďoval zpočátku ve velké míře na výtvarnou stránku lidové tvorby (slovácká žudra, nástěnné malby, valašské štíty) a kontinuálně vyústil v uvědomělé snahy po obnově tradiční stavební kultury vesnice, které bylo silné zvláště na Slovácku.

*

Materiály a konstrukce

Tradiční architektura sledovala společnou konstrukční logiku: byla stavěna z přírodních materiálů (v jejich přírodní podobě nebo velmi málo upravených), které byly v daném regionu dostupné a odpovídaly možnostem stavebníka.

Těmito materiály bylo především dřevo, hlína, sláma a v území, které nás zajímá, v menší míře i kámen. Vývoj směřoval od materiálů hořlavých (dřevo, došky a šindel) a "měkkých" (nepálená hlína) k požárně odolným (jímž je i nepálená hlína) a tvrdým (pálená cihla a krytina, kámen, břidlice). Odráží se v něm snaha napodobit vzory slohové architektury, tak jak je přibližuje nejbližší město či městečko, i znalosti zprostředkované zednickými mistry či místními staviteli.

Dalším urychlujícím činitelem byla pro nedodržování opakovaná protipožární a stavební nařízení. Ohňový patent pro markrabství moravské z roku 1751 zakazuje stavění ze dřeva a požaduje, aby kuchyně i ohniště byly zděné a aby v budoucnu všechna stavení byla zděná a byla na nich "mazanice na střevíc tlustá". Podobný požadavek se opakuje i v "Řádu k hašení ohně pro veřejnou krajinu, totižto pro neobklíčený malý městyse a dědiny v Moravě a Slezsku" z roku 1787, kde se v sedmém paragrafu uvádí: "*Žádný poddaný nemá svůj dům z samého dříví nýbrž až po střechu až pod krovy, buďto z kamení neb z vepřovic celý vystavět, na to vrchnost samá patřiti...*". Vedle tohoto legislativního nátlaku napomohl rozšíření zděných staveb dvorský dekret z roku 1819, kterým bylo poddaným umožněno vyrábět na svých pozemcích cihly pro svoji potřebu i na prodej.

Dalším urychlujícím činitelem byly změny ve vztazích mezi vrchností a poddanými po roce 1781, kdy bylo nařízeno, že poddaným má být umožněn výkup selských usedlostí do vlastnictví, patentu o zrušení nevolnictví z roku 1781 a berního a urbaniálního patentu z roku 1783, jímž byla umožněna změna roboty na plat. V reakci na ně vrchnost odpírala poddaným právo brát stavební dříví z panských lesů. Zároveň se vzrůstající spotřeba dřeva projevila citelným úbytkem zalesněných ploch.

Tento vývoj neprobíhal rovnoměrně a byl ovlivněn lokálními ekonomickými podmínkami. Na jižním Valašsku, Kopanicích a v přechodovém pásmu Luhačovického Zálesí se dřevěné a roubené konstrukce udržely déle; na Slovácku přetrvávaly prakticky jen na stavbách hospodářských.

Dřevěné konstrukce stěn

Výběr dřeva pro konstrukci byl dán jeho dostupností a vhodností pro danou konstrukci. Nejčastěji se používalo snáze opracovatelné rovné dřevo jehličnatých stromů (ve středověku převládající jedlí přitom v důsledku jejího úbytku postupně nahrazoval smrk); tam, kde bylo nedostupné je nahradilo dříví listnatých stromů. Z něj se především dubové dříví uplatňovalo i v případě větších požadavků na tvrdost a trvanlivost. Za nejprůhodnější dobu pro kácení stromů byly považovány zimní měsíce, kdy má dřevo nejméně mizy a brzo vyschne a netrhá se. Používalo se ve formě trámů - nehraněných (kuláčů) a hraněných, štípaných trhanic, řezaných fošen a desek. Tesařské opracování trámů přežilo až do našeho století, kdy prakticky zcela ustoupilo řezaným trámům (novostavba roubeného domu v Lipové). Vedle kmenů stromů mělo široké využití i proutí a špány, které se uplatnily ve výpletech.

Roubení

Základní tradiční dřevěná konstrukce stěn v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i dále na východ v Karpatech je **roubení**. Tvoří je vodorovně na sebe vrstvené trámy (kladené s vystřídáním silnějších a slabších konců jednotlivých trámů nad sebou) svázané na nároží tesařskými spoji. U nejjednodušší z těchto vazeb zabezpečuje stabilitu přesah zhlaví (tyto starobylé primitivní vazby známe v Bílých Karpatech z retardujícího prostředí Kopanic). Paralelně se od středověku užívala hladká vazba nároží "na rybinu" a od 18. století přeplátování s ozubem "na zámky". Také v opracování trámů můžeme sledovat vývojovou tendenci od nehraněných kuláčů k trámům hraněným a hladkému rovnému povrchu srubu.

Z dřevěných konstrukcí je roubení nejnáročnější na spotřebu dřeva a je přímo vázáno na jeho dostupnost. Optimálním materiálem bylo rovné snadno opracovatelné dříví jehličnatých stromů (jižní Valašsko). V místech jeho nedostatku (Zálesí, Kopanice, Slovácko) ho nahradilo křivé dříví listnatých stromů. Nerovnosti zde v případě obytných staveb a komor snáze než náročné opracování zakryla hliněná omazávka a vykrytí větších spar tyčovinou. U staveb vyžadujících provětrávání (stodol, seníků) však bylo výhodou; dříví přitom bylo mnohdy ponecháno i s kůrou.

Spáry mezi trámy se vyplňovaly slaměnými smotky namáčenými v hlíně, mechem a zamažávaly hliněnou mazaninou.

Oblast roubení je ústupová. Její dřívější rozsah je patrný z přežívajících hospodářských sta-

veb s potřebou provětrávání (seníků, stodol a kolen) na Slovácku. Dominantní postavení si uchovalo do 20. století na jižním Valašsku. Ve smíšené oblasti Zálesí je najdeme i u obytných místností a komor; z důvodů reprezentace a tepelné, protipožární izolace v těchto případech srub kryje hliněná mazanina na ježkování ("kožích"), takže je mnohdy obtížně rozpoznáme od staveb hliněných.

Rámové konstrukce

Na spotřebu dřeva jsou úspornější **konstrukce rámové**, které tvoří nosná kostra - rám ze svislých sloupků a vodorovných trámů, propojených případně šikmými zavětrovacími pásky a lehká nenosná výplň.

Masivní variantou rámové konstrukce je **konstrukce drážková**, jejíž výplně tvoří trámy nebo trhanice se stesávanými konci zasunutými do drážky nosného sloupku; vylehčenou výplň mohou tvořit fošny nebo desky.

Drážkové konstrukce najdeme v Bílých Karpatech v širokém přechodovém pásmu mezi jižním Valašskem a Slováckem u kolen a stodol. Mohou být kombinovány s konstrukcí roubenou (stěny do sloupků a sroubená nároží).

Rámovou konstrukci s výplní (nejčastěji dřevohliněnou) v tloušťce rámu označujeme jako **hrázděnou**. V tradičním stavitelství Bílých Karpat se s ní neseťkáme. Do venkovského prostředí pronikla pouze výjimečně stavitelskými projekty z konce 19. a počátku 20. století (stodola a kolna hospody v Bzové).

Bednění

Ochranný kryt rámové konstrukce může (zvláště u kolen a stodol, kde je najdeme i jako výplň mezi zděnými pilíři) tvořit **obednění prkny**, obvykle svisle kladenými. Bednily se rovněž štíty a pavlače.

U běžných hospodářských staveb bylo deštění štítů obvykle hladké. U staveb obytných a komor mohly být mezilehlé spáry kryty latěmi. U domů jižního Valašska, pro něž bylo štítové průčelí hlavním reprezentativním, se zdobily obloučkovým vlysem pod polovalbou nebo "kozubem" a po stranách okřídli se svislé latě propojovaly vodorovnými, takže byl obrys štítu prokreslen stupňovitě.

Pletení

Jednou z nejstarších stavebních technik je **pletení**, jehož nosnou kostru tvoří svislá tyčovina propletená slabšími pruty. Výplet plotů, štítů nebo vrat mohl být i svislý na vodorovné osnově. Vedle jednoduchých vazeb přitom existovaly i vaz-

by složitější, dvojité. Výplet sloužil mnohdy jako podklad pro hliněnou omazávku; u stodol se vymazávaly vnitřní stěny (dochované příklady známe ze slovenské strany Bílých Karpat). Mohl tvořit i kostru masivní hliněné stěny.

Z bohatství pletených konstrukcí dokumentovaných ještě ve 40. a 50. letech tohoto století v celé oblasti Bílých Karpat se do let devadesátých nezachovalo téměř nic; z terénních průzkumů známe pouze kolnu v Petrově, m. č. Zvolnov, u čp. 138 a seník na strážnických lukách (dnes v areálu skanzenu).

Konstrukce z nepálené hlíny

Nepálená hlína byla vedle dřeva základním stavebním materiálem. Měla široké použití jako hliněná malta pro zdivo z kamene a nepálených i pálených cihel, hliněná mazanina pro podlahy, izolační vrstva kryjící dřevěné stropy, hliněné omítky, drnování ohradních zdí a sklípků. Za konstrukce hliněné můžeme považovat i ty, které jsou hloubené v zemi (zemnice, sklepy, lochy, zbožní jámy). Při konstrukci stěn nadzemních staveb měla významný podíl v dřevohliněných konstrukcích pletených i roubených. Ty postupně nahrazovaly konstrukce s masivní hliněnou stěnou, šířící se z jádra podunajské hliněné oblasti.

Hlína pro stavbu se brala obvykle z hliníků, situovaných na okraji vsi, kde dodnes mnohdy vytvářejí nápadný terénní útvar. Takovým vytěženým místem je např. centrální prostor petrovských Plžů (kde je ostatně hliník zmiňován v souvislosti s vinnými sklepy již r. 1598).

Hlína může být použita jako konstrukční materiál pouze splňuje - li dostatečnou kohezi, obecně danou přítomností jílu, který hraje roli přirozeného pojiva. Jíl je zároveň složkou reagující na změny vlhkosti roztahováním a smršťováním, jehož míra se liší podle druhu jílu. Vzniku nežádoucích trhlin v případě méně stabilní hlíny proto zabraňovaly příměsi (rostlinná vlákna, sláma, plevy, zvířecí chlupy...). Druhou možností zlepšení vlastností hlíny je mechanická stabilizace (dusané konstrukce). Chemická stabilizace je v podstatě moderním způsobem úpravy (v tradičním pojetí to mohlo být přidání kaseinu - tvarohu nebo vápna).

Vedle požárně izolačních schopností hlíny byla pro její užití důležitá i její vynikající schopnost akumulace. Tu podtrhovalo i uspořádání domu s krytým náspím umožňujícím ohřívání hliněné stěny při nízké výšce slunce v zimě a poskytujícím stín a tedy příjemný vnitřní chládek v létě.

Ochranu proti vlhkosti zabezpečoval u nejstarších staveb vyrůstajících přímo ze země okapní

chodníček odvádějící povrchovou vodu od stavby, u mladších podezdívka z kamene (kombinovaného i s pálenou cihlou), která zabezpečovala dostatečnou a trvanlivou přirozenou izolaci i proti zemní vlhkosti. Specifická reakce na vlhkost vyžadovala více než u ostatních konstrukcí prodyšnou úpravu povrchu hliněnou nebo vápennou omítkou.

Dřevohliněné konstrukce

Ve formě dřevohliněných konstrukcí s pletenou kostrou byla hlína používána od nejstarších dob. V našich podmínkách doprovází hliněná omazávka již od středověku roubenou konstrukci. Roubená obytná místnost v kožichu byla díky kombinaci tepelně technických vlastností dřeva a hlíny a optimální stabilní vlhkosti ideálním místem pro bydlení; její tradiční konstrukce proto přetrvávala i v místech, kde se již jinak zcela upustilo od staveb ze dřeva.

Masivní hliněné stěny

Pokud jde o stavby s masivní hliněnou zdí, není jejich stáří u nás dosud objasněno. "Blátové" domy nebo "sypanice" jsou sice zmiňovány již ve 14. - 15. století, nevíme však, zda již tehdy začaly na jihovýchodní Moravě v oblastech bezprostředně navazujících na jádro podunajské oblasti nahrazovat starší konstrukce dřevohliněné. Výběr hlíny tu vyplýval i z přírodních podmínek - nedostatku kvalitního stavebního dříví a nadbytku sprašových hlín ideálních pro hliněnou stavbu. Bezpečně doloženy máme hliněné stavby na jižní Moravě až ve století šestnáctém (komora renesančního domu v Pouzdřanech (BV)). Většina staveb ovšem nepřesahuje svým stářím třetí čtvrtinu 18. století. Pocházejí tedy z doby, kdy započal (i díky stavebním a protipožárním opatřením) masivní nástup hliněných konstrukcí. Nepálená hlína byla kontinuálně používána venkovskými staviteli a zednickými mistry do 20. - 30. let tohoto století, jak dokazují četné stavební protokoly, a znovu se objevila při nedostatku stavebního materiálu po druhé světové válce, kdy se postupně vytratila v konkurenci s materiály moderními. Dosud nicméně tvoří podstatnou část stavebního fondu našich vesnic a malých měst.

Hliněné stavby, zvláště obytné, se obvykle opatřovaly hliněnou omítkou a vápennou ličkou. To znesnadňuje identifikaci použité technologie zběžným průzkumem.

Hlína si vynucuje blokové, kompaktní pojetí stavby, do něhož jsou otvory (v případě nakládání konstrukcí doslova) vykrajovány; při tradiční údržbě prováděné vyspravováním vadných míst plochou dlaní, vznikají geometricky nepřesné výtvarně působivé tvary.

Vrstvená, nakládaná hlína

Při nakládání se těstovitá hliněná směs, promíšená obvykle se slámou nebo plevami vrství bez použití bednění; povrch zdi se teprve druhotně upravuje po jejím proschnutí. Doklady tohoto starobylého způsobu stavby z hlíny nejsou z území Bílých Karpat dosud známy. Na Moravě se podařilo ji identifikovat poměrně nedávno na znojemsku a její širší použití nelze vyloučit.

Nabíjení, dusaná hlína

Druhým základním způsobem stavby monolitické hliněné zdi je **nabíjení** ("pěchovanice, sypanice, tlučenice, tlčénka"), při němž se vlhká hlína dusá do posuvného bednění. Na hliněné stěně je pak čitelný pracovní postup konstrukce po vrstvách odpovídajících výšce bednění. Pokud je dusání pečlivě provedeno při bednění vzniká dokonalý hladký povrch, který bylo pro lepší přichycení omítky třeba zdrsnit příčným rýhováním.

V podunajské oblasti je tato konstrukce obecně rozšířena od střední a Jižní Moravy a jižního Slovenska přes Dolní Rakousy, Maďarsko a Ukrajinu až po západní Rumunsko a panonskou část Jugoslávie. Její historie sahá do starověkého Karthaga a její evropské rozšíření nasvědčuje možnému zprostředkovatelskému podílu Římanů.

V Bílých Karpatech pocházejí nejstarší stavby z konce 18. století. Pěchování do posuvného bednění zde dokumentoval K. Chotek v Hroznové Lhotě. Konstrukce se udržela až do prvních desetiletí tohoto století; na Lopeníku bylo technikou nabíjení postaveno ještě stavení čp. 126 v roce 1925 (Máčel, Vajdiš, 1958).

Nepálená cihla

Cihla sušená na slunci je bezesporu jedním z nejstarších a nejrozšířenějších stavebních materiálů (nepálené cihly z doby 8000 př. n. l. byly nalezeny v Jerichu). Po dobu své dlouhé historie se cihly tvarovaly převážně ručně; stavby u nás dochované patří již k mladší historii hranolových cihel tvarovaných pomocí dřevěné formy (bez dna, s pevným nebo výsuvným dnem). Rozvoj **nepálené cihly** ("vepřovice, kotovice, ...") nastal u nás v 18. a 19. století, a to i mimo tradiční hliněné oblasti, hlavně v důsledku dobových protipožárních a stavebních nařízení.

Cihly jsou připravovány z hustého hliněného těsta a tradičně spojovány hliněnou maltou, která v případě neomítnuté stěny může způsobit erozní problémy, je-li použito odlišného druhu hlíny. Na rozdíl od výše uvedených technologií je třeba hlínu ve formě cihly před použitím ve stavbě

řádně vysušit. Nechávaly se proschnout nakladené do pyramidálních nebo kubických figur a pokryté proti přímému dešti slámou.

Vedle cihel se vyráběly i nepálené půdovky.

Války

V souvislosti s ručně tvarovanými cihlami je třeba alespoň zmínit starobylou konstrukci z válků (zděných klasovitě jako „opus spicatum“ nebo dusaných do bednění), kterou podobně jako nakládanou stavbu nemáme z území Bílých Karpat na moravské straně zatím doloženo. Výhodou bylo při našich klimatických podmínkách oproti nepálené cihle okamžité použití do stavby; války se nechávaly pouze oschnout a před uložením se namáčely, aby k sobě lépe přilnuly.

Masivní zděné stěny

Pro zdění se vedle nepálené cihly užíval především kámen a pálená cihla. Jejich širší užití je v oblasti Bílých Karpat poměrně mladé.

Kámen

Kámen sbíraný (v souvislosti s kultivací krajiny), později i lomový, kladený na sucho nebo spojovaný hliněnou maltou byl používán nejdříve pro podezdívky srubu nebo masivní hliněné zdi, kde zajišťoval izolaci proti zemní vlhkosti. Z obdobných důvodů se ho používalo při stavbě sklípků. Z protipožárních důvodů se ho užívalo ve zdivu bezprostředně souvisejícím s topeništěm, pro stavbu samostatných komor a komorových částí domu. Své užití našel postupně i v agresivním prostředí chlévů a konečně od přelomu 19. a 20. století i u staveb kolen a stodol, dnes typických pro přechodové pásmo mezi Slovákem a Valaškem.

Pálená cihla

Na cihly nepálené navazuje **cihla pálená**. V porovnání s nepálenou je odolnější proti vlivům vlhkosti; tato výhoda je vykoupena nevýhodou větší křehkosti a menší pružnosti. V rozporu s obecnými představami a předsudky vůči nepálené hlině nemusí být ani pevnější.

Její rozšíření ve vesnickém prostředí umožnil dvorský dekret z roku 1819 povolující poddaným pálit cihly na jejich pozemcích pro vlastní potřebu i prodej. Rukodělně vyráběné cihly vystřídaly později cihelny (Bojkovice, Slavičín), zůstávaly však ve srovnání s nepálenou cihlou obtížně finančně dostupným materiálem. Užívalo se jich proto především pro stavbu komínů, protipožárních štítových zdí a kleneb (toto omezené užití

v rámci stavby z nepálených cihel dokládají stavební protokoly ještě z 20. a 30. let tohoto století). Průčelí z režných cihel, které většinou jsou použity pouze jako obklad líce zdi nepálených cihel, mají pak především reprezentativní charakter a vyjadřují movitost stavebníka. Na území Bílých Karpat se v jeho jižní a střední části objevují až v prvních desetiletích tohoto století.

Smíšené zdivo

Nepálená cihla, kámen i pálená cihla se užívaly i ve **smíšením zdivu**. Zdivo z nepálených cihel se prokládalo vrstvami pálených cihel. Většinou průduchy stodol zděných z kamene se v přechodovém pásmu mezi Slovákem a jižním Valaškem vyskládávaly z nepálených cihel.

Povrchové úpravy

Konstrukce roubené i zděné mohly být ponechány režné, především pokud se jednalo o stavby hospodářské. V takovém případě se často rámovaly otvory vápennou ličkou, což chránilo dřevo a hlinu v citlivých místech. Tomuto rámování se přisuzoval i magický význam ochrany proti vstupu nečistých sil.

Omítky se používaly hliněné a vápenné a povrch se bílil vápnem. Vápenná lička se užívala i u konstrukcí roubených bez omázk a omítky. Ve starším období bylo vápno vzácné a proto se nahrazovalo hlinou a bílým jílem (Václavík uvádí příklady z Luhačovického Zálesí) (Václavík, 1930). Patu zdi lemoval barevný (nejčastěji tmavě šedý nebo modrý) pruh podrovnávky, „obrovnávky“, který nedovoloval aby vystoupila nečistota způsobená odstříkující dešťovou vodou.

K bílé barvě vápenné ličky přistupují ve druhé polovině 19. století další barvy, nejprve modrá, později žlutá.

Postupně se objevují nástěnné malby od geometrických prvků „magického“ charakteru až po vzory přejímané s keramiky a textilu a svérázné prvky (ponejvíce rostlinné ornamenty). V interiéru se malovaly stěny u ohniště především po zavedení sporáku a zrušení černé kuchyně; pro výzdobu se používala rovněž jednoduchá tiskátka z brambor nebo řepy. Václavík popisuje i výzdobu starých černých kuchyní prsty při mazání blátem, kdy vystupuje spodní sazová vrstva (Václavík, 1930).

Koncem 19. století se začal na průčelích používat hrubý postřík pomocí koštěte a plochy hladkých šambrán a lisénových rámu se kombinovaly s panely plastické omítky. Tato úprava je již

spojena s činností místních zednických mistrů a stavitelů, kteří přinesli dobový plastický dekor historismus a secese; díky silnému svéráznému hnutí na Slovácku se objevují i plastické vzory vycházející z malovaných lidových ornamentů (Máčel a Vajdiš uvádějí v této souvislosti zednického mistra Pavla Kubíka z Nové Lhoty, činného kolem roku 1925) (Máčel, Vajdiš, 1958).

Vodorovné nosné konstrukce

Stropy

Nejstarší známý typ stropu doložený už ve středověku je strop povalový. Je složen z kuláčů často ne menších než profily užívané ve stěnách podepřených jedním hraněným trámem obvykle se širší střední ploškou; vývojově přitom docházelo ke zmenšování profilů kuláčů a přidávání dalších podpůrných trámů. Spáry mezi kuláči jsou upraveny podobně jako spáry srubových stěn. Konstrukci na půdní straně kryje svrchní izolační hliněná mazanina. Tyto archaické stropy najdeme v Bílých Karpatech pouze v retardujícím prostředí Kopanic a u nejstarších roubených domů jižního Valašska a luhačovického Zálesí.

V hospodářských prostorech se používalo drobných poválek často neodkorněných.

Od 17. století se začínají uplatňovat trámové stropy se záklopem z překládaných desek, nesených větším počtem stropních trámů. Trámy i záklop mívají okos s náběhy. V Bílých Karpatech stropní trámy obvykle podpírá střední průvlak - "rošt", který mohl být opatřen podpěrným dřevěným sloupem.

Dalším vývojovým stupněm je deskový záklop s lafováním, který se v území nás zajímajícím objevuje až koncem 19. století.

Strop v obou případech kryla vrstva hliněné mazaniny.

V hospodářských prostorech se používal jednoduchý deskový záklop.

Z oficiální architektury proniká od 19. století úprava podhledu obytné místnosti s omazávkou či omítkou na rákosu (fabiony, štuková zrcadla).

Klenby

K dřevěným stropním konstrukcím můžeme přiřadit roubené klenby, u nichž se postupným zkracováním trámů srubové stěny vytváří prostor valené nebo klášterní klenby. Archaickou konstrukci valené roubené podstřešní klenby známe z území Bílých Karpat pouze z dokumentace již

neexistujících domů s patrovými komorami ve Valašských Kloboukách.

S klenbami kamennými nebo cihelnými, zvláště se slohovými barokními a klasicistními klenbami včetně jinde u nás ve vesnickém prostředí obvyklých plackových kleneb, se ve vesnickém a maloměstském prostředí v Bílých Karpatech setkáme pouze výjimečně (koželužské pozdně klasicistní domy ve Valašských Kloboukách).

Vinné sklepy mají obvykle jednoduchou valenou cihelnou klenbu.

Nejběžnější jsou pak valené klenby z kamenného lomového zdiva dolních komor a sklepů.

V hospodářských stavbách, především chlévech se v 1. pol. 20. století uplatňující segmentové klenby do traverz.

Krovy

Rovněž krovové konstrukce používané v Bílých Karpatech ve vesnickém prostředí patří k nejběžnějším a nejjednodušším u nás známým krokrovým soustavám s hambalky. Je to dáno i oproti jiným oblastem malým rozměrem domu a dlouho přetrvávajícím lehkým krytinám. U jednoduchých kolen a stodol najdeme i archaický krov s hřebenovou vaznicí, tedy s krokviemi zavěšenými, nikoli zesponu podepřenými.

Jejich pozdní stavitelskou variantou je např. nůžkový krov mlýna v Hostětíně.

Na počátku 20. století se zpožděním vůči městu provádějí vaznicové krovy s půdními nadezdívkami, jejichž oblíbeným doprovodným znakem jsou štíty s otevřenou předsazenou vazbou s dekorativní výzdobou.

Krytiny

Základní historická krytina vesnických staveb v Bílých Karpatech byla slaměná - došková. Došky se používaly v celé této oblasti včetně jižního Valašska, kde je zachycují ještě dobové fotografie ze 40. - 50. let tohoto století a kde jejich existenci u řady staveb obytných a hospodářských dodnes dokládá lehká konstrukce krovu. Poslední doškové střechy se dodnes dochovaly na Kopanicích a u některých hospodářských staveb na Zálesí. Žitná sláma se vázala povřísem v doškách na latě, přičemž hladká plocha se získávala vázáním stonky k hřebeni a stupňovitá (na nárožích) vázáním opačným se stonky k okapu. Hřebeny se zpevňovaly blátem, drnováním nebo kozlinami. Na Valašsku a na Kopanicích se po-

dobně jako v Čechách došková střecha někdy lemovala šindelem.

Šindel postupně nahradil došky na Valašském Závřší a zčásti i jižněji. Vějířovitě se štípal z rovného měkkého dřeva (jedle, lípa, borovice) do tvaru dřevěné protáhlé destičky, která se opatřovala drážkou pro zasunutí druhého šindele.

V opačném směru se od jihu ze Slovácka šířila pálená krytina (především bobrovka) podpořovaná od konce 18. století protipožárními předpisy; její masivní nástup však začíná až koncem 19. století. Tato změna krytiny za těžší se obvykle neobešla bez změny krovu.

Zároveň se rovněž v menší míře začala používat břidlice (komory v Hrubé Vrbce a Komni).

V tomto století se pro lehký krov začal používat eternit (i pro obklad štítů), lepenka a plech, kladené obvykle na starší vrstvy šindele.

*

Urbanistické struktury

Nejstarší, nejdříve osídlená území na jihovýchodní Moravě vyplňují vsi protáhlého řadového uspořádání vázané na komunikaci. Prostor jejich oboustranně otevřené návsi se někdy ve střední části nebo na okraji čochovitě rozšiřuje (Hrubá Vrbka). Sídelní zeměpisce je nazývají **silniční osady** a rozlišují mezi nimi silnicovky, sledující běh dálkových cest (Sudoměřice) a ulicovky, na těchto cestách nezávislé (Petrov). Podle některých badatelů mohou být velmi starého původu. Jisté je, že již ve středověku byly tyto vsi oproti českým lidnatější (po třicetileté válce mývaly kolem sta domů). Mají i větší rozlohu katastru a síť obcí je zde řidší, i když z historických zpráv víme, že původně zde bylo obcí více. K soustředování většího počtu obyvatel docházelo pravděpodobně v důsledku četných válečných katastrof a nájezdů, jimž byla jižní Morava vždy vystavena. V rovinatém terénu navíc větší vzdálenosti mezi obcí a polnostmi nepůsobily komunikační potíže. Na to, že tendence k řadovému silničnímu uspořádání je nejméně středověkého původu, nicméně ukazují některé z archeologicky prozkoumaných zaniklých vrcholně středověkých vsí (Želice).

Urbanistický rozbor těchto obcí ukazuje, že v průběhu 19. století u nich došlo k výraznému prodlužování na okrajích a vnitřnímu dělení usedlostí. Jev lineárního rozrůstání ovšem nespadá až do 19. století, pouze se v tomto období zintenzivnil.

Pokud je stáří silničních vsí nejasné, do období vrcholného středověku 2. poloviny 13. a průběhu 14. století spadají **vsí návsní**. Je to období bouřlivých změn spojených s inovacemi v zemědělském hospodaření, jejichž důsledkem byl demografický rozvoj, masové zakládání nových vsí a reorganizace starších podle moderních urbanistických schémat.

Návsní vsi se vyznačují většinou pravidelnou strukturou, která dokládá jejich vznik jednorázovým vyměřovacím aktem. Návsní útvar, kolem něhož jsou soustředěny je dán počtem usedlostí, pro které byla ves vyměřena. Vyskytují se převážně ve starém sídelním území a na jeho okrajích.

Vnitřním zastavěním nepravidelných (Kladná - Žilín) i pravidelných návsi (Divnice) na Zálesí a v přechodovém pásmu k jižnímu Valašsku nabývají vsi shlukového charakteru.

K rozšiřování resp. **zahušťování stávajících vesnic novými chalupami** a domky dochází zejména v 18. století a později. Tento jev je doložen už v archeologicky odkrytých středověkých vsích

(Pfaffenschlag u Slavonic), kde byly již menší chalupy či domky situované uvnitř návsi.

V území, které nás zajímá dochází k řadě **nových založení v 16. až 18. století**.

Ve starém sídelním území jmenujme alespoň příklad vsi Zvolenova u Petrova s charakteristickou ulicovou dispozicí a čochovitým vnějším vyměřením listového tvaru, založené Janem ze Strážnice 1514.

Do 16. a 17. století spadá období tzv. valašské kolonizace, pod jejímž názvem je třeba rozumět rozšiřování východního vysokohorského posuvného pasteveckého hospodářství. Kolonizační vlna zastihla starší obyvatelstvo usazené v obcích a lesních samotách (dřevorubci, uhlíři pro tehdy zakládané průmyslové podniky). V 18. století pak začalo pastevectví upadat, což urychlilo kulturní splnutí. K novým založením na jižním Valašsku patří Návojná, Nedašova Lhota a Valašské Příkazy.

Pro valašskou kolonizační vlnu jsou charakteristické **řadové** resp. **řetězové vsi**, skládající se ze dvou řad usedlostí seřazených v určitých vzdálenostech podél potoka nebo cesty. Na Klobouckém Závřví jsou to přípotoční vsi s usedlostmi pravidelného charakteru s láný souvisejícími s usedlostí.

Jiná situace je na Kopanicích, kde vznikají **dvorcové vsi** ze samot (Žitková, Starý Hrozenkov, Vápenice, Lopeník a Vyškovec). Osídlování pohraničních pasek ve výškách od 600 m, o které byly spory mezi světlovskou a slovenskou šlechtou, probíhalo poměrně pozdě. Vznik (resp. obnovení) Starého Hrozenkova se klade do 16. století, vznik kopanic hrozenkovských a lopenických do druhé poloviny 18. století. Dvorce zde vznikaly postupně, jak přicházeli jednotliví kolonisté a ke koncentraci sídlišť dochází prakticky až v dnešní době.

Vedle toho rozptýlené osídlení kolem vsí tvoří v Bílých Karpatech i samoty zvané **paseky**, vzniklé druhotně po úpadku selských usedlostí a osídlování bezzemky (Zálesí).

*

Vývoj dispozičního a prostorového uspořádání domu

Základním typem vesnického obytného domu na území našeho státu i v širším souvisejícím evropském regionu je **dům s trojdílným komorovým půdorysem**. Objevil a ustálil se v období velkých změn 2. pol. 13. a průběhu 14. století a přetrval po dobu trvání tradiční zemědělské společnosti do poloviny 20. století. Prošel přitom důležitými vývojovými změnami otopného zařízení, materiálu a konstrukcí, rozvoje nebo redukce; postup těchto změn se lišil dle regionu a zámožnosti stavebníka.

Nejstarší dochované domy tohoto typu resp. jejich části jizbové nebo komorové u nás pocházejí ze druhé poloviny 16. století. Z principů skladby těchto pozdně středověkých staveb si můžeme odvodit i podobu archeologicky odkrytých domů starších. Sestává ze tří místností přibližně čtvercového půdorysu - obytné místnosti - jizby, střední vstupní síně, z níž byla přístupná jizba a na opačné straně komora v třetím dílu půdorysu. Obytnou místností těchto nejstarších domů byla **dymná jizba**, v níž byla v koutě za dveřmi situována pec, sloužící k pečení chleba a vyhřívání místnosti, s ústím obráceným do jizby. Před ním na podestě byl umístěn otevřený oheň k vaření a svícení. Horní třetina jizby byla vyhrazena dýmu, který odcházel otvory (dymnými horními okny) v obvodových stěnách nebo nade dveřmi. Z důvodu dymného provozu musela být jizba patřičně vysoká. Ve třetím díle půdorysu jí odpovídala patrová komora, jejíž dolní patro mohlo být částečně zahloubené a bylo využíváno jako spížň, horní jako sýpkové. O středním síňovém dílu půdorysu víme poměrně málo; mohl mít oproti jizbě a komoře konstruovaným obvykle jako samostatné bloky relativně provizorní charakter. Z recentních staveb právě z oblasti Karpat známe takové jednoduché síně, které nemusí mít ani strop.

V dalším vývoji se odvod kouře z jizby zdokonalil pomocí dřevohliněného dymníku ("kozubu") zavěšeného nad pecí, který odváděl kouř do podstřeší. Tím se z jizby odstranila většina kouře a stala se z ní **jizba polodymná**. K zachycení jisker sloužil jednoduchý poklop "pěcky", posazený v podstřeší na vyústění dymníku. Dým zaplňující prostor krovu odcházel krytinou, otvorem pod vrcholem valbové střechy nebo výzorníky ve štítech střechy sedlové. Polodymné jizby se udržely v Bílých Karpatech poměrně dlouhou, především na Valašsku a Kopanicích. Jako funkční je zachytili a dokumentovali badatelé ještě ve čtyřicátých a padesátých letech tohoto století;

dnes pravděpodobně poslední fungující dymnou jizbu na Moravě najdeme těsně za hranicemi CHKO ve Študlově. Polodymné jizby nebo stopy po nich existovaly nedávno ještě i na Horňácku. Bartoš mluví o ohništi jako na Kopanicích, když popisuje tamní obytné stavení (Bartoš, 1892). Máčel a Vajdiš zmiňují dnes již zaniklý dům čp. 236 z Vápenek u Nové Lhoty se stopami po odstraněném kozubu (Máčel, Vajdiš, 1958).

Zásadní změnou v kvalitě obytné místnosti bylo přemístění topeniště do zadní části síně spojené s otočením pece, která zůstává na svém místě v obytné místnosti, ústím do tohoto prostoru. Tím vzniká čistá novověká obytná místnost - **světnice**. Ta se pak mohla snížit o vrchní kouřovou zónu. S pronikáním kachlových kamen nepřímou vytápěných ze síně, která se k nám šířila od západu, se pak funkce pece zužuje na pečení. Kamna byla přistavována k peci a ohraničována lavicí. Máčel a Vajdiš nepřímou odvozují rozšíření kamen na Slováckém venkově s velkým množstvím kamnářů doloženým v 17. století (Máčel, Vajdiš, 1958).

Dým z topeniště kuchyňské části síně přimykající se ke stěně světnice byl sveden širokým dole otevřeným dymníkovým komínem. Tyto komíny byly dřevohliněné, později zděné. Výše zmíněný dům čp. 236 ve Vápenkách měl komín pletený. Dymníkové ústí zděného komína bylo podepřeno dvěma příčnými zídkami a překladovým trámem, takže vznikl útvar podobný krbu (toto řešení přežívalo v Bílých Karpatech, především na Slovácku, kde bylo i dříve přijato, do prvních desetiletí tohoto století a je zachyceno na řadě stavebních plánů ještě z přelomu 20. a 30. let).

Kuchyně se postupně vydělila z prostoru síně a pokud byla zděná a klenutá, nazývala se černá kuchyně. Vydělená kuchyně mohla u dalších typologických a vývojových variant (u podélných nebo uhlových domů s průchozí síní) komplikovat provoz domu a mnohdy se vlamovala do prostoru světnice.

Poslední velkou inovací bylo od poloviny 19. století zavádění sporáků - kombinovaného zařízení pro vytápění s uzavřeným ohněm, litinovou plotnou na vaření a troubou na pečení. Sporáky se mohly umísťovat do kuchyně, ale ponejvíce do světnice, kde nahrazovaly starší nepřímou vytápěná kamna. Kuchyňský provoz se tak vrátil do světnice. V souvislosti s tím se zřizovaly druhé - parádní - světničky po straně světnice nebo na místě dolní komory.

Ve druhé polovině 19. století se objevují i nové užší tahové komíny uzavřené a svedené až na zem (vznikají rovněž úpravou starých širokých komínů).

Jedním z důvodů rychlého prosazování těchto novot byl i citelný nedostatek palivového dříví, který se již v první čtvrtině 19. století začal citelně projevovat v málo lesnatých oblastech.

Černá kuchyně se nadále používala k vaření pro dobytek; ve větších hospodářstvích byla pro tento účel zřizována nová místnost ve dvoře. Tím bylo topeniště s otevřeným ohněm definitivně vymístěno z černé kuchyně a v klíčové poloze naproti vstupu do domu začala být na Slovácku upravována po odstranění sazí jako reprezentační místnost - malováním nebo otiskováním forem či stříkáním metličkou.

Vedle domů trojprostorových jsou již mezi archeologicky odkrytými obytnými stavbami zaniklých středověkých vsí menší **domy dvouprostorové bez komorové části** jako sociální typ stavení vrstev ekonomicky nesoběstačných. Dvoudílnou dispozici u chalup najdeme na celém území, které nás zajímá.

K redukci domu na dvouprostorový i u usedlostí došlo v retardujícím prostředí pozdního osídlení Kopanic. Jeho polodymná jizba - "izba" byla zároveň pracovním prostorem. Síň - "pitvor" bez stropu, nezbytná jako vyrovnávací tepelný předprostor jizby, soužila jako univerzální komunikační, pracovní a skladovací místo, kam se ukládalo i obilí v truhlách.

Opravdová chudoba se v těchto tvrdých životních podmínkách projevovala i existencí domů jednoprostorových. Podle Františka Dobiáše "nejstarší chalupy - lidí nemajících pole ani jakého dobytka - sestávají z jedné místnosti, čtyřmi zdmi tvořené; jediné dveře vedou z venčí bezprostředně do jizby." (Dobiáš, 1892). Jako provizorní varianta primitivního jednoprostorového bydlení se zde udržela i **zemnice a polozemnice** (František Dobiáš je zachytil koncem minulého století, Antonín Kuriál ještě v padesátých letech tohoto století), tedy útvar kterých jinak v našich zemích známe jen z archeologických dokladů.

Vedle převažujícího komorového typu domu se v Bílých Karpatech, Klobouckém Závřší a Luhačovickém Zálesí setkáme i s **domy chlévového typu**, které mají na místě komory ve třetím dílu půdorysu chlév, přístupný ze síně, a většinou i samostatně ze dvora. Druhotně byly chlévy připojovány koncem 19. a počátkem 20. století i k dvouprostorovým domům na Kopanicích.

V podmínkách Bílých Karpat je dům chlévového typu domem drobných horských hospodářství, kde byly zásoby tak nepatrné, že nevyžadovaly zvláštního skladovacího prostoru a naopak chov dobytka - třeba jen velmi skrovného rozsa- hu - byl životně důležitý.

Orientace domu byla u nás na většině území **hloubková**; taková je na jižním Klobouckém Závřší a převažuje i ve středním přechodovém pásmu mezi Valašskem a Slováckem. Ve starém sídelním území na střední a jižní Moravě, a tedy i na Slovácku, se setkáváme i s **podélnou orientací trojprostorového domu** o jizbě - světnici, síni, která byla díky orientaci domu průchozí, a komoře. Nevíme, jak starého původu je toto řešení. Ve starší etnografické literatuře je sice změna orientace vysvětlována jako konečná fáze prodlužování uličního křídla domu s návratím, o němž budeme ještě později hovořit, podle našeho názoru se však jedná o pouze o jednu ze dvou možných variant orientace téhož trojprostorového domu. Podélně orientovaný dům měla usedlost č. XIV v zaniklé středověké vesnici Mstěnice u Hrotovic, nejstarší dochované známé stavby pocházejí ze druhé poloviny 18. století. Rozbor map stabilního katastru z let 1827-8 ukazuje daleko větší zastoupení domů s širokým uličním křídlem, které mohly být podélně orientované, u usedlostí tvořících základ urbanistické struktury vsí, které mizí teprve druhotným dělením parcel (Petrov, Sudoměřice); hloubkově orientované byly v době pořízení stabilního katastru u těchto vsí v převážně chalupy na okraji.

Vedle hloubkově a podélně orientovaného trojprostorového domu, existovalo ještě třetí souřadné řešení - **dům se zalomeným půdorysem s rohovou síní**, obytnou místností v uličním křídle a komorou za síní v křídle dvorním. Vyskytuje se na Moravě na jih od Prostějovské Hané. K nejstarším domům tohoto typu můžeme přiřadit celou řadu renesančních domů a radnic malých městeček, které mají před rohovou vstupní síní otevřenou podsíň žudru s komorou v patře. Zalomené půdorysy domů odkryl i archeologický výzkum zaniklých středověkých vsí na Drahan- ské vrchovině (Bystřec, Konůvky).

S domy úhlového půdorysu se setkáme v Bílých Karpatech na celé jižní části náležející k Slo- vácku. V řadě domů usedlostí dokumentovaných O. Máčem na konci 40. let v Kněždubě se pravidelně střídá orientace podélná a úhlová (Fro- lec, 1974, Máčel, Vajdiš, 1958).

Dispoziční uspořádání s rohovou síní vyvolá- valo problémy při vydělování kuchyně ze síně, pokud měla být zachována průchodnost síně do dvora. Kuchyně pak vytvářela v síni blok, který bylo nutno obcházet, nebo se zalamovala do prostoru světnice.

Na Slovácku a i jinde na jižní Moravě a jiho- západním Slovensku se patrně pod vlivem po- délně orientovaných a úhlových domů začalo

rozšiřovat uliční křídlo domů s hloubkovou orientací a tím uzavírání uličních front.

Prvním stupněm tohoto vývoje bylo přisazení **návratí**, na Slovácku zvaného "kolňa", na jihozápadním Slovensku "úkol". Staré fotografie je zachycují jako dřevěnou štenýřovou konstrukci nesoucí střechu společnou s domem, na straně návratí mnohdy otevřenou - bez štítu; později je nahradila konstrukce zděná. Návratí se uzavírá vraty pouze do ulice, do dvora je otevřené.

Mělo funkci pracovního prostoru i místa, v němž bylo uskladněno různé zařízení zemědělského hospodářství, tedy kolny. Existuje i u domů podélných a úhlových. U domu hloubkového pokračoval návratím nastartovaný proces rozšiřování uličního křídla příkládáním druhé síně (hlavní zůstává ve dvoře za světnicí) po straně světnice a vedle ní pak světničky. Ta mohla být situována rovněž přímo po straně světnice.

Už ve středověku bylo zřejmě běžné **vícepodlažní řešení zadní komorové části domu**, dané prostorovou skladbou domu s vysokou jizbou. Po snížení jizby na světnicovou výšku patrová komora ve třetím dílu domu zůstává a známe ji z domů hloubkových, podélných i úhlových. Výskyt redukovaných dvouprostorových domů a samostatných patrových komor na moravsko-slovenském pomezí a dále Slovensku vedl k teoriím o připojení komory ("kletí") k dvojdílnému domu (Niederle, 1919, Máčel, Vajdiš, 1958, Mencl, 1980). O skutečně připojených komorách můžeme podle našeho názoru hovořit tam, kde se komora připojuje již k trojdílnému domu (např. dům publikovaný Máčemlem a Vajdišem ze Zlámance s komorou připojenou před světnicí) (Máčel, Vajdiš, 1958).

U domu s patrovou komorou se projevuje vývojová tendence rozšiřovat horní komory nad ostatní půdorys domu, jejíž postup byl podmíněn eliminací kouře s podstřeší. Pro tento dům se na západním Slovensku a moravsko-slovenském pomezí užívá názvu **dům s výškou**. Vzhledem k základním rovným a zalomeným variantám půdorysu domu a velikosti sýpkového patra vznikla bohatá škála jeho variant, které charakterizují tradiční zástavbu i na slovenské straně Bílých Karpat. Dům s patrovou komorou nebo výškou najdeme nejen v jižní hlíněné variantě, ale i u roubeného domu na jižním Valašsku, kde komora může být roubená nebo zděná.

Poslední vývojovou fází domu s výškou je **dům se sýpkovým polopatrem** nad celým půdorysem. U starších domů je ze v polopatře ještě obvykle vydělena horná komora nad komorou dolní; u běžné stavitelské produkce od konce 19. stole-

tí se pak tato prostorová a dispoziční vazba mezi přízemím a patrem ztrácí.

Za skutečně **patrový dům** můžeme považovat až ten, který má patro obytné. V Bílých Karpatech k tomuto jevu dochází až v prvních desetiletích 20. století nadstavbou přízemních domů (dobře patrné přízemí z nepálených a patro z pálených cihel) nebo zobytněním komor; řadu takovýchto domů nalezneme především na Luhačovickém Zálesí. Vnější vzhled obytného patra však může být pouze reprezentativní kamufláží patra komorového.

Výjimečně se setkáme se starším obytným patrem v domech maloměstského charakteru zachovávajících venkovský půdorys (klasicistní dům na náměstí ve Valašských Kloboukách).

Dalším jevem, který poznamenal dispoziční uspořádání domu bylo dělení usedlostí. Základní formou převodu usedlosti bylo postoupení statku z otce na syna nebo zetě.

(Ještě v 18. století bylo dědické právo sedláků velmi omezené. V roce 1770 rozhodla Marie Terezie, že pro nezakoupené statky není možno stanovit pravidla dědické posloupnosti; právo dědické bylo těmto statkům přiznáno až dvorním nařízením z května 1789; Josef II. také stanovil, že usedlost má po smrti hospodáře vždy převzít nejstarší syn o ostatní potomci mají být odškodněni.)

Pro poměry na Moravě byly důležité zemské zákony vydané v roce 1868, v nichž se stanovilo, že každý vlastník statku má právo svobodně zacházet se svým majetkem a jeho částmi bez zvláštního úředního povolení. Dědické poměry se odrazily na námi zkoumaném území ve vzniku **dvojdomů**. Mohly to být symetrické domy s hloubkově orientovaným dispozičním jádrem propojené v uliční frontě společným vjezdem (Petrov) nebo domy hloubkově za sebou řazené (Petrov, Nová Lhota), pro které V. Frolec užívá termín "dlouhý dům".

*

Hospodářské stavby

K výstavbě tradičních zemědělských usedlostí patří řada hospodářských budov, které se do dnešní podoby ustálily v průběhu posledních staletí. Jejich forma sahá podobně, jak jsme to viděli u uspořádání domu, většinou do středověku a jejich vývoj byl přímo závislý na vývoji a potřebách zemědělské produkce. Trojpolní systém zemědělství znamenal značné využití možností, které lidem dával kus země náležející ke statku. Přetrvával však nedostatek krmiva pro dobytek, který se po celý rok živil pasením a jenom v malé míře, hlavně v zimě byl přikrmován senem a slámou; hospodářská část usedlosti byla proto v minulosti mnohem menší. Ke změně dochází až v posledních desetiletích 18. století se zaváděním pěstování brambor, krmné řepy, jetele a vojtěšky, kdy se mohlo přistoupit k trvalému ustájení dobytka. Zmenšila se plocha pastvin, luk a vinogradů. V polovině 19. století se začala pěstovat cukrovka a vytlačovat len a konopí. Svůj vzestup a pád prodělalo i ovocnářství.

Sýpky, komory

Základní skladovací prostorem každé usedlosti byla sýpka, **komora**, sloužící k uchování veškerých cenností (osivo, zrna, mouka, potraviny, šatstvo, nářadí). Musela proto být pevná a zabezpečená proti vloupání a ohni.

Sýpka mohla být přímo součástí domu, jako třetí díl komorového domu, nebo mohla existovat jako samostatný objekt. V obou případech mohla být přízemní nebo patrová. Její prostorová skladba je jednoduchá, obvykle výrazně vertikální: sklep, dolní komora, horní komora. Vertikální komunikace mohla být vnitřní schodištěm nebo vnějším s pavlačí v patře (takže horní a dolní komora měla samostatný vstup). V dolní komoře se ukládalo nářadí a bylo zde nasypáno obilí v truhlách (súsek). V horní komoře na zemi nebo na lísách leželo ovoce (Slovácko, Zálesí i Valašsko-kloboucko bylo krajem bohatým na ovoce), na bidlech viselo maso, slanina, skladovala se zde mouka. V letních měsících se v horní komoře též přespávalo.

Vstup do dolní komory nebo polosklepa doprovází často žudro.

Pro samostatnou komoru se obvykle užívá termín sýpka, na jihovýchodní Moravě se užívá názvu komora. Setkáváme se zde se situováním komor před usedlostí v prostoru návsi u potoka, kde vytvářely a torzálně ještě vytvářejí souvislé řady (Hrubá Vrbka, Strání, Velká, Kuželov, ale také

např. Lipová). Mezi nimi a staveními procházela cesta, k níž se obracely vstupem.

Mohou také existovat v rámci usedlosti - nejčastěji naproti domu; v sestavách kopaničářské usedlosti nebo na Zálesí je vztah komory k domu relativně volný.

Další starobyrou skladovací prostorem byly **obilní (zbožní) jámy**. Byly hloubeny vertikálně v suché hlinité půdě tak, že jejich násypný prostor je cylindrický a ne širší, než by se jím protáhl dospělý člověk. V hloubce asi padesáti až sedmdesáti centimetrů se rozšiřují v kulovitý, vejčitý, trychtýřovitý nebo nepravidelně zaoblený prostor, sahající až do hloubky pěti metrů. Jílem vymazané stěny jam byly vypáleny ohněm, aby bylo dosaženo suchého povrchu pro skladování obilí i po několik let; na upravené hrdlo byla navržena hlína.

Sklepy

K uskladnění zeleniny, mléka a potravin vyžadujících stálou relativně nízkou teplotu slouží **sklepy**, kombinované často s komorou. Mohou existovat samostatně ve dvoře i mimo něj, kde se hloubí pod zemí nebo v příkrých svazích.

Specifické postavení mezi sklepy mají **sklepy vinné**, které jako jediné ze škály vinogradních staveb (sklepů, lisoven a vinných boud) najdeme na území CHKO. Selské sklepy byly ještě v 17. století nazývané plže nebo plžiny, kterýžto výraz se uchoval i jako místní název souboru sklepů v Petrově. Výškový rozdíl mezi terénem a sklepem překlenuje užší chodba se starobylým názvem "šije (šija)". Její čelní zeď bývá architektonicky více méně ztvárněná; některé sklepy v Plžích v Petrově mají průčelí náročněji členěna trojitým obloukovým nástavcem s římsou.

Chlévy

Důležitou částí každé usedlosti jsou prostory pro ustájení dobytka, **chlévy**, u větších usedlostí oddělené pro jednotlivé druhy dobytka.

Z hospodářských staveb trpí vůbec nejvíce, takže mají nejmenší životnost; přestavba chlévů probíhala obvykle dříve než u obytné části i z důvodu významu, jež dobytek měl pro hospodářství a jeho přežití. Z těchto důvodů jsou tyto prostory zapojovány bezprostředně za dům nebo do jeho půdorysu (Zálesí).

Většina dochovaných chlévů v Bílých Karpatech je oproti starým dřevěným již zděná - jsou zpravidla až z 19. století. Jsou vybaveny trámo-

vými stropy s jednoduchým deskovým záklopem nebo jsou jako jinde v Čechách klenuté (plac-kami, později segmentovými klenbami do travers - zvanými stájové).

V souvislosti s chlévy je třeba zmínit i menší chlévky a kotce (Kněždub).

Salašnické stavby

S valašskou kolonizací souvisí salašnický chov ovcí, rozšířený v celém karpatském oblouku. Jeho základní jednotku tvořila salaš, jejímiž nejdůležitějšími složkami byl košár (ohrada pro ovce) a koliba (sezónní obydlí pastýřů). Od druhé poloviny 19. století k nim přibyl chlév, **ovčín**, kam se naháněly ovce za deštivých a chladných nocí (srubové nebo pletené konstrukce - viz. foto ovčína Vavroušek, archiv SUPP).

Chov ovcí prodělával krizi od konce 18. století a byl vytlačován z jižního Valašska i Zálesí. Ve zkoumané oblasti po něm prakticky dnes nezůstalo ve stavebním fondu stopy.

Stodoly

Pro uložení nevymláčeného obilí sloužila stodola.

Jejím předstupněm je jednoduchá stanová střecha posuvná na čtyřech rohových kúlech - **oboroh**. Jedna z posledních konstrukcí tohoto typu, jak je již známe ze středověkých vyobrazení (miniatura z Velislavovy bible), se do 20. století dochovala v Sudoměřicích (Frolec).

Běžný typ stodoly, který se ve středověku ustálil v Čechách, Bavorsku, Francích, Švýcarsku a dále na západ, je **příčně průjezdná stodola** se středním mlatem a dvěma perami ("párněmi") po stranách. Obvodové stěny starších stodol s krovem se hřebenovou vaznicí vynášenou štenýří tvořila jen nízká ohrádka pro opření konců krokví; okraj střechy se ve středu zvedal v místě vrat vedoucích na mlat. V Bílých Karpatech najdeme spíše stodoly z mladších vrstev, a to ve všech konstrukčních variantách - roubené, rámové drážkové konstrukce, zděné z kamene, cihel nepálených i pálených, pilířové s výplněmi bedněnými nebo vyzdívanými. Nezbytné provětrávání bylo zajištěno sparami mezi trámy roubené stěny, průduchy ve zděných stěnách - štěrbinovými se zalomeným půdorysem nebo seskupením otvorů vyskládaným z cihel.

Druhým typem stodol vyskytujícím se v jižní části Bílých Karpat jsou **stodoly podélně průjezdné**, tedy s vjezdem v delší ose. Jsou považovány za mladší; podle V. Mencla se na jižní Moravu a

Slovensko z rakouského Podunají rozšířily nejdříve na konci 15. století, a opravdové rozšíření nalezly spíše až od století sedmnáctého. Nejarchaičtější z nich mají rámovou konstrukci s pletenou výplní s vnitřními plochami omazanými, mladší s bedněnou výplní. Známe je i roubené (Strání) nebo zděné.

Oba typy stodol jsou obvykle situovány v místech, kde se tradičně mlátilo, v zadní části zahrad resp. při záhumenní cestě.

Teprve od 19. století se zapojují do celistvé zástavby kolem dvora. Tyto stavby v uzavření dvora, příčně nebo podélně průjezdné, mívají však spíše charakter kolny, přičemž zadní stodola zůstává zachována.

Kolny

Kolna jakožto objekt pro odstavení vozů a dalšího většího zemědělského nářadí se u nejmladších staveb tohoto typu mnohdy od stodoly podélně či příčně průjezdné výrazněji neliší. V nejprimitivnější formě se jedná o jednoduchý přístřešek štenýřové nebo rámové konstrukce.

Bývá mnohdy kombinována s jinými hospodářskými staveními. V Bílých Karpatech najdeme spojení kolny se sýpkou v patře (Hostětín) nebo se sklepem (Lipová). Bývá obvykle součástí dvora, v jeho zadním uzavření nebo na straně domu, kde má specifické postavení jako "návrátí", o němž jsme již hovořili u typologie domu. Vyskytují se i kolny nebo stodůlky situované obdobně jako komory naproti domu v návsi (Lipová, Šanov). Další možností je soustředění stodol do skupin mimo vesnice; takové uspořádání bylo možné, pokud se udrželo obecní vlastnictví půdy.

Seníky

Rovněž skupiny **seníků** bývají situovány přímo uprostřed luk (Javorník), odkud bylo seno sváženo teprve postupně dle potřeby do dvora. Seno se před zvlhnutím chránilo podložením spodních trámů kameny. Známé javornické seníky jsou roubené z trhanic.

Obdobou seníku je "šústník" na Kopanicích; jednoduchá kolna pro uskladnění letiny.

*

Technické stavby

Do typologického rejstříku vesnických staveb patřily neoddelitelně i stavby technického charakteru.

Sušírny

Pro konzervaci ovoce pro zimní období sloužily **sušírny**. V ovocnářských krajích jimi mohla být vybavena každá usedlost (Zálesí); jinde bylo v každé obci několik sušíren a hospodáři se v jejich využívání střídali, majitel obvykle přednostně poskytoval sušírnu nejbližším sousedům (Dolňácko). Jejich rozšíření souvisí s rozvojem ovocnářství; mizí od konce 19. století v souvislosti s přírodními katastrofami (škůdci) a dovozem cizího ovoce.

Tyto samostatné drobné roubené, později zděné objekty jsou situovány zpravidla vzadu v zahradách či sadech. V Bílých Karpatech se skládaly obvykle z otevřené podsíně, z níž se vkládaly lísy, vlastní sušírny s pecí a lisami na sušení ovoce a třetího prostoru, z něhož se pec vytápěla. Kouř se odváděl otvory ve stěnách a střeše, později komínem. Na Zálesí, kde se těchto staveb dochovalo největší množství to byly mnohdy ještě komíny pletené (Máčel, Vajdiš, 1958).

Mlýny

K běžné výbavě vesnice patřil mlýn pro zpracování obilného zrna na mouku. Mlýny patřily k výstavnějším budovám (zděné, náročněji vybavené).

U nás to byly především **mlýny vodní** s koly na horní nebo spodní vodu. Vzhledem k závislosti na vodním toku jsou mnohdy situovány mimo vesnice (soustava mlýnů mezi Javorníkem a Vápenkami). Jejich součástí byla často náročná vodní díla zabezpečující plynulý přívod vody a jeho regulaci.

Prostor s mlecím zařízením, mlýnice, mohl v areálu mlýna existovat jako samostatná budova. Častěji byl součástí domu, zpravidla jako jeho zadní hospodářská část.

K ochraně kola sloužil krytý prostor lednice.

Při mlýnech se budovala i další zařízení na vodní pohon - **pily, stoupy, valchy**, někdy upravené ze starých mlýnů. (valcha s pohonem na vodní kolo z Podhajského mlýna (Frolec, 1974)).

Mlýny větrné se u nás stavěly spíše výjimečně. V Bílých Karpatech je to mlýn v Kuželově z roku

1824; jedná se o mladší typ zděného holandského mlýna s otáčivou střechou.

Kovárny

Kovárna pro zajištění jednoduchých kovářských, podkovářských a zámečnických výrobků byla i z požárních důvodů situována často samostatně v návsi. Byla nejčastěji členěna na dva díly se vstupem v čelní stěně: uvnitř pracovní prostor s topeništěm - výhní a měchem, před kovárnou krytý prostor pro kování dobytka. Na území CHKO již budto zanikly nebo byly přestavěny, takže s jejich podobou nás může seznámit prakticky již jen kovárna Jana Veverky z Lipova pocházející z poloviny 19. století rekonstruovaná ve skanzenu ve Strážnici.

Z dalších technických staveb jmenujme alespoň **pazderny** pro zpracování lnu, **olejny - olejnice** a **konopnice**.

Rejstřík technického vybavení vesnice doplnili v nové době **požární zbrojnice** pro úschovu požárních stříkaček, pocházející většinou až z počátku 20. století a **trafostanice**.

*

Ostatní stavby

Neodmyslitelnou součástí tradiční vesnické zástavby a kulturní krajiny jsou **stavby sakrální** od řádného kostela přes kaple, kapličky a zvoničky, až po boží muka, kříže, sochy.

Z ostatního vybavení tradiční vesnice zmiňme alespoň stavby s výraznější společenskou funkcí jako byla **hospoda, krám, lázně** (jejich existence je na venkově doložena ještě před třicetiletou válkou (viz. příslušné svazky vlastivědy moravské), výjimečně přetrvaly do doby nové (Petrov)).

V urbanistické struktuře obcí a sídelní krajiny se výrazně projevují **panské dvory** ať již situované uvnitř obcí (Sudoměřice) nebo o samotě (Kochavec).

*

1	2
	3
4	5
6	7

sídelní struktury: silniční a návesní osady * 1 - Hroznová Lhota * 2 / 3 / 5 - Strážnice * 4 - Bylnice * 6 - Kněždub * 7 - Velká nad Veličkou

8	9	sídlní struktury: rozptýlené osídlení * 8 - Vyškovec * 9 - Návojná * 10 - Žitková * 11 - Vápenice * 12 - Vyškovec * 13 - Lopeník
10	11	
12	13	

14	15	16
17	18	19
20	21	22

dřevěné konstrukce: roubení * **14** - kolna roubená z křivého dříví; Rudimov * **15** - detail příčného ztužení roubené stěny stodoly; Komňa * **16** - detail nároží a vymazání spar srubu z křivého dříví; Rudimov * **17** - nároží s přesahy zhlaví; Šanov * **18** - nároží podélně průjezdné stodoly s přesahy zhlaví; Strání * **19** - kolna / stodola roubená z křivého zčásti neodkorněného dříví; Loučka * **20** - nároží polygonální zvoničky se zámky na rybinu; Rudimov * **21** - detail roubené stěny s okénkem; Návojná * **22** - dvorní stěna srubu roubeného z rovného jehličnatého dříví; Návojná

23	24	dřevěné konstrukce: roubení / úprava srubu * 23 - obílené rámování otvorů s jednoduchým geometrickým dekorem; Nedašova Lhota * 24 - částečné olíčení dolních trámů srubu; Nedašova Lhota * 25 - olíčení srubu vápennou ličkou; Dolní Lhota - V Lazech * 26 - srub v kožichu; Návojná * 27 - olíčení srubu vápennou ličkou; Vápenice * 28 - srub v kožichu; Žilín
25	26	
27	28	

29	30
31	32 33
34	35 36

dřevěné konstrukce: rámová konstrukce drážková * **29** - kolna částečně konstruovaná jako rámová s nárožním sloupkem; Hostětín * **30** - částečně rámová konstrukce kolny / stodoly; Komňa * **31** - stodola s jednou pernou rámové konstrukce s nárožími sroubenými; Komňa * **32 / 33** - krajní a střední sloupek rámové konstrukce se stesáním zhlaví vodorovných trámů; Komňa * **34** - pilířová kolna / stodola s výplněmi rámové drážkové konstrukce * **35** - detail rámové konstrukce kolny / stodoly; Komňa * **36** - kolna částečně konstruovaná jako rámová; Rudimov

37	38	39
40	41	42

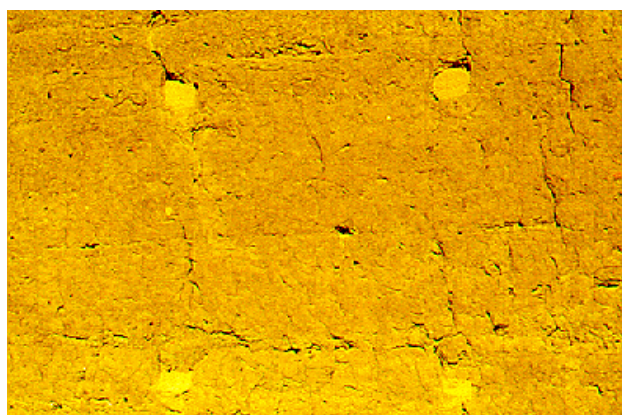
dřevěné konstrukce: rámová konstrukce drážková a hrázděná * 37 / 38 / 39 - rámová konstrukce s viditelným zavětrováním před bedněnou výplní; Lipová * **40 / 41 / 42** - hrázděná kolna bývalého hostince; Bzová

43	44	dřevěné konstrukce: bednění * 43 - bedněná stodola; Rudimov * 44 - bedněná stodola na sklepě; Rudimov * 45 / 46 - kolna zděná z kamene a nepálených cihel částečně s bedněnými výplněmi a polopatrem; Rudimov * 47 - jednoduchý svisle bedněný štít stodoly; Nevšová * 48 - valašský latkový štít; Nedašova Lhota * 49 - valašský latkový štít; Návojná * 50 - pilířová stodola s jednoduše svisle bedněným štítem a výplněmi z tyčoviny; Valentová
45	46 47	
48 49	50	

51	52	53	dřevěné a dřevohliněné konstrukce: pletení * 51 pletená stěna stodoly zevnitř omazaná; Lančár (Slovensko) * 52 - pletená kolna; Petrov - Zvolenov * 53 - pletený seník; Strážnice * 54 - pletená kolna; Petrov - Zvolenov * 55 - svisle vyplétaný štít; Nedašova Lhota
54	55		

56	57	hliněné konstrukce: dusaná hlína / nabíjení * 56 / 57 / 58 - stodola se nabíjenými stěnami s viditelnými otvory pro příčlích bednění; Zarazice *
58	59	

59 - konstrukce stěny nabíjením; Hroznová Lhota (1910)

60	61	62	hlíněné konstrukce: nepálená cihla * 60 - sušení vepřovic, Biela Voda (SK) * 61 - dtto, Skýcov (SK) * 62 - výplňové zdívo z nepálených cihel s průduchy; Rokytnice * 63 - sušení vepřovic; Drslavice * 64 - výplňové zdívo z nepálených cihel s průduchy; Loučka * 65 - detail kolny z vepřovic; Krhov * 66 - stodola z nepálených cihel; Javorník * 67 - okénko komory s prkenným překladem a záklenkem z nepálených cihel * 68 - zdívo stodoly z vepřovic se zaobleným nárožím; Strání * 69 - pilíř stodoly z nepálených cihel s kamennou podezdívkou; Kochavec * 70 - zdívo stodoly z vepřovic na kamenné podezdívce; Strání * 71 - detail zdi z nepálených cihel na kamenné podezdívce s prahovým trámem a zárubní dveří; Rudimov * 72 - štítová stěna stodoly s výplňovým zdívem vepřovic se štěrbínovým větracím průduchem a korunou zdi z pálených cihel; Rokytnice
63	64	65	
66	67	68	
69	70	71	

73	74	75
76	77	78

hliněné konstrukce: smíšené zdivo / pálená cihla * **73** - stodola s pilířmi zděnými z kamene a výplněmi z nepálených cihel; Rokytnice * **74 / 75** - stodola s pilířmi z vepřovic prokládaných vrstvami pálených cihel * **76** - dům s průčelím z režných pálených cihel; Loučka * **77** - dům s průčelím z režných pálených cihel; Lipová * **78** - kolna z režných pálených cihel; Lipová

79	80
81	82
83	84 85

masivní zděné konstrukce: kámen * **79** - roubená stodola s vysokou kamennou podezdívkou; Suchovské mlýny * **80** - komora zděná z kamene na hliněnou maltu; Hrubá Vrbka * **81** - zdivo z kamenných štuků; Lipová * **82** - lomové kamenné zdivo stodoly s průduchy z nepálených cihel; Komňa * **83** - detail kamenného zdiva stodoly se záklenkem; Nevšová * **84** - štítová zeď stodoly z kamene s výplní s průduchy z nepálených cihel; Komňa * **85** - ohradní zeď usedlosti s brankou zděné z kamene; Bzová

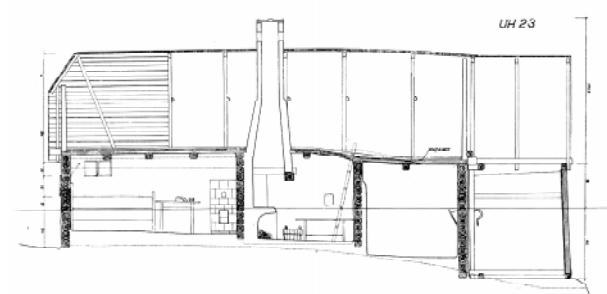
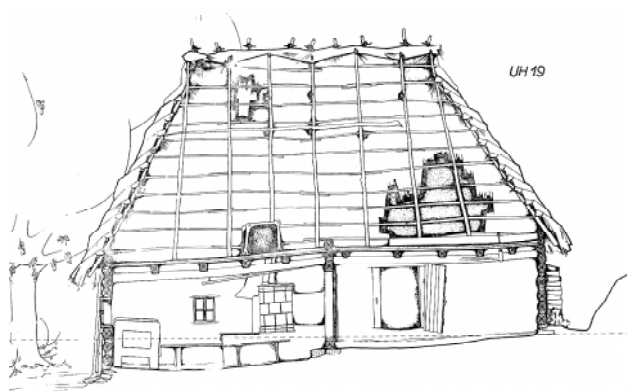

86	87	88	89
90	91		
92	93		

masivní zděné konstrukce: povrchové úpravy, barvy, dekor * **86** - tradiční obílené průčelí domu s modrým podrovnáním lemovaným červenou linkou; Sudoměřice * **87** - obílené průčelí domu s modrou podrovnávkou s červeně zdůrazněným vstupem; Sudoměřice * **88** - omodřené průčelí s lemováním bílými lisénovými rámy a vstupním žudrem zdobeným florálními motivy; Tasov * **89** - žlutě olíčené průčelí domu s bílými lisénovými rámy a šambránami otvorů; Tasov * **90** - čelo sklepa se svérázovými florálními motivy nad oknem a dveřmi; Petrov - Plže * **91** - průčelí domu s plastickou omítkou s podkúvkovitými motivy umožňujícími rychlý odtok vody s povrchu zdi; Strání * **92** - průčelí domu s návratím se svérázovým motivem mezi okny; Strážnice * **93** - stavitelská úprava průčelí z počátku 20. století s geometrizovanými motivy záklenků; šambrán a květů; Kněždub

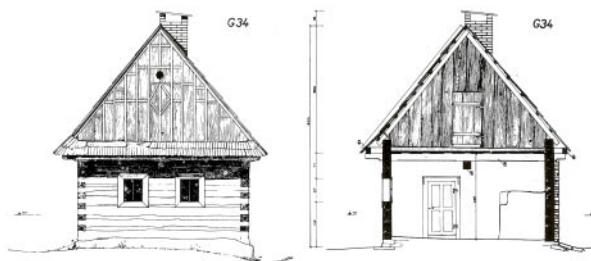
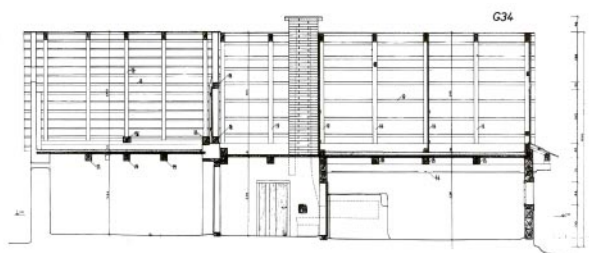

94	95	tradiční krytiny * 94 - došková krytina stodoly a kolny s lemováním pálenými taškami; Pozlovice * 95 - kolna s valbovou doškovou střechou s hřebem zpevněným kozlicemi a valbami se stupňovitě vázanými nárožími; Žitková * 96 - roubená příčně průjezdná stodola se sedlovou střechou krytou došky a přístodůlkem krytým šindelem; Návojná * 97 - příčně průjezdná roubená stodola se sedlovou střechou krytou šindelem; Návojná * 98 - roubený dům se sedlovou střechou a podlomením štítu krytým šindelem; Nedašova Lhota * 99 - dům s návratím se sedlovou střechou krytou bobrovkou; Kuželov
96	97	
98	99	

100	101 102
103	104
105	106

vývoj prostorového uspořádání domu a topeniště * **100** - řez dvouprostorovým domem s polodymnou jizbou; Lopeník čp. 118 (zaměření Kurialova archivu) * **101** - pec s dymníkem; Nedašova Lhota * **102** - dymníkové ústí komína v síni; Velká nad Veličkou * **103** - pec se sporákem; Starý Hrozenkov * **104** - podélný řez domem s dymníkovým komínem v síni; Přečkovice čp. 4 (zaměření Kurialova archivu) * **105** - zemnice kopaničáře Vlka; Vyškovec * **106** - bývalá černá kuchyně vydělená ze síně s klenebním pasem vynášejícím druhotně podklenutý komín; Valašské Klobouky

107	108	vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: hloubkově / štítově orientovaný trojdílný dům * 107 - roubený dům se zděnou komorovou částí a s vydělenou kuchyní v síni; Návojná čp. 81 (zaměření Kurialova archivu) * 108 - roubený dům ve svahu na sklepě pod světnicí; Valašské Klobouky * 109 - roubený dům se zděnou komorovou částí; Návojná * 110 - roubený dům se zděnou komorovou částí a pleteným plotem předzahrádky; Návojná * 111 - skupina štítově orientovaných domů; Valašské Klobouky
	109	
110	111	

112 113 114 115

116 117 118

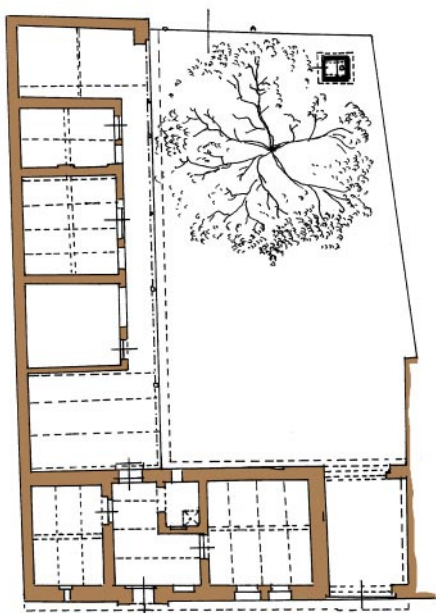
119 120 121

vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: hloubkově / štítově orientovaný trojdílný dům * **112** - městský klasicistní dům s krytým průjezdem; Valašské Klobouky * **113** - maloměstský zděný trojprostorový štítově orientovaný pozdně klasicistní dům s "venkovskou dispozicí"; Valašské Klobouky * **114** - maloměstský zděný trojprostorový hloubkově orientovaný s "venkovskou dispozicí" a podélnou střechou nad světnicí přizpůsobující se uzavírání uliční fronty; Valašské Klobouky * **115** - dům se zděnou štítovou plentou a krovem s předsunutou ozdobnou vazbou * **116** - hloubkově orientovaný roubený dům v kožichu s archaickou vysokou obytnou místností; Žlín * **117** - zděný dům s tradiční dispozicí ze stavitelské produkce počátku 20. století; Lipová * **118** - zděná usedlost se štítově orientovaným domem; Bojkovice * **119** - hloubkově orientovaný dům usedlosti; Pozlovice * **120** - zděný dům s tradiční dispozicí ze stavitelské produkce počátku 20. století ; Lipová * **121** - zděný štítově orientovaný dům; Korytná

122	123
124	125
126	127
128	129

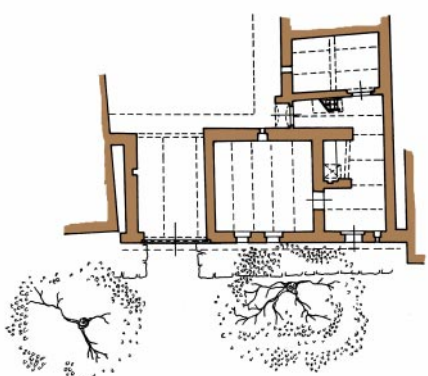
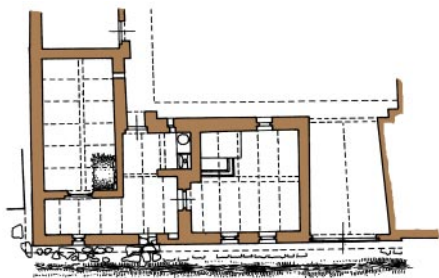
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: hloubkově orientovaný trojdílný dům na Slovácku * 122 - hloubkově orientovaný zděný dům s valbovou střechou kryjící náspí; Vápenky * 123 - dtto; Vápenky * 124 - hloubkově orientovaný dům se vstupem do síně ze dvora zdůrazněným žudrem; Nová Lhota * 125 - pohled do dvora hloubkově orientovaného domu; Suchov * 126 - hloubkově orientovaný zděný dům s valbovou střechou kryjící náspí; Nová Lhota * 127 - dtto; Nová Lhota * 128 - dtto; Javorník * 129 - hloubkově orientovaný dům na sklepě pod světnicí; Vápenky

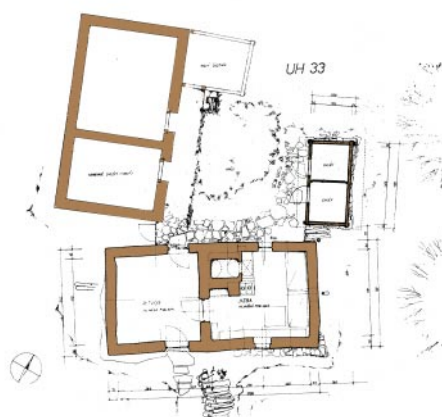
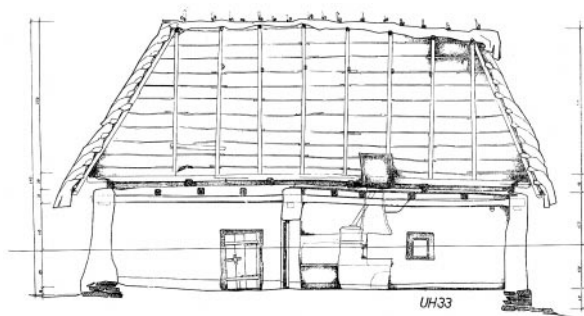
130	131	vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: podélně orientovaný trojdílný dům * 130 - podélně orientovaný dům s návratím s dispozicí o komoře, vstupní průchozí síni s vydělenou černou kuchyní a světnicí; Tasov čp. 52 (podle J. Vajdiše) * 131 - podélně orientovaný dům se vstupem síně zdůrazněným na uličním průčelí žudrem; Tasov * 132 - podélně orientovaný dům s návratím; Kněždub * 133 - dtto; Strážnice * 134 - dtto; Velká nad Veličkou; 135 - dtto; Petrov
132	133	
134	135	

136	137	vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: podélně orientovaný trojdílný dům * 136 - podélně orientovaný dům s návratím s druhou světnicí na místě komory; Horní Němčí * 137 - dtto; Sudoměřice * 138 - dtto; Javorník * 139 - dtto; Kněždub * 140 - dtto; Kněždub * 141 - dtto; Kněždub
138	139	
140	141	

142	143	vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: trojdílný dům úhlového půdorysu s rohovou síní * 142 - půdorys domu s průchozí rohovou síní, do níž zasahuje komora; Velká nad Veličkou čp. 117 (podle J. Vajdiše) * 143 - dům s rohovou síní; Velká nad Veličkou * 144 - půdorys domu s rohovou síní s komorou odsazenou za průchozí chodbičku do dvora; Kněždub čp. 159 (podle J. Vajdiše) * 145 * dům úhlového půdorysu s rohovou síní; Kněždub * 146 - dtto; Sudoměřice * 147 - dtto; Javorník
144	145	
146	147	

148	149	vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: redukce domu na dvojdlíhý * 148 * kopaničářská usedlost s dvouprostorovým domem s polodýmnnou jizbou; Vyškovec čp. 64 (zaměření Kurialova archivu) * 149 - kopaničářská usedlost z Vyškovce; Strážnice - skanzen * 150 / 151 - dvouprostorový roubený dům s polodýmnnou jizbou; Vápenice
	150	
	151	

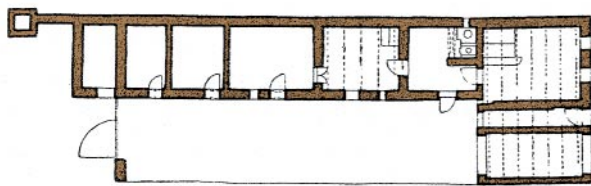
152	153	vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: redukce domu na dvojdílný * 152 - dvouprostorové chalupy; Tasov * 153 - cikánský dvouprostorový domek; Petrov * 154 - redukovaný dům s kolnou; Kladná * 155 - chalupy v návsi; Kuželov * 156 - dvouprostorový výměnek ve dvoře domu; Valašské Klobouky * 157 - dvouprostorový domek; Sudoměřice * 158 - dvouprostorová chalupa; Tvarožná Lhota * 159 - dtto; Tasov
154	155	
156	157	

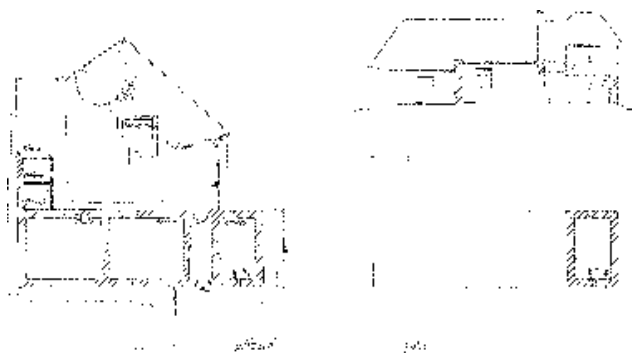
160	161	162	vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: hloubkově orientovaný dům s návratím * 160 - dům s hloubkově orientovaným dispozičním jádrem a návratím po straně světnice krytým s ní společnou podélnou sedlovou střechou; Sudoměřice * 161 - dtto; Sudoměřice * 162 - dtto; Sudoměřice * 163 - dtto; Strání * 164 - dtto; Malá Vrbka * 165 - dtto; Strání * 166 - dtto; Javorník
	163	164	
	165	166	

167	168	vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: hloubkově orientovaný dům s návratím / rozšiřování uličního křídla * 167 - dům s návratím s hloubkově orientovaným dispozičním jádrem a světničkou vloženou v uličním křídle mezi světnicí a návratí; Nová Lhota * 168 - dtto; Nová Lhota * 169 - dtto; Petrov * 170 - dům se síní předsunutou do uličního křídla přístupnou ze dvora; Sudoměřice * 171 - dtto; Petrov - Zvolenov * 172 - dtto; Velká nad Veličkou
169	170	
171	172	

173	174	vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: hloubkově orientovaný dům s návratím / rozšiřování uličního křídla * 173 - dům s návratím s hloubkově orientovaným dispozičním jádrem a síní vloženou v uličním křídle mezi světnicí a návratí; Kuželov (podle A. Máčela a J. Vajdiše) * 174 - dtto; Strážnice * 175 - dtto; Boršice u Blatnice * 176 * dtto; Kněždub * 177 - dtto; Suchov * 178 - pohled do dvora domu s návratím; Strání
175	176	
177	178	

179	180	vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: dům s “výškou” / patrová komora ve třetím dílu domu * 179 - dům s patrovou komorovou částí - výškou - ve třetím dílu půdorysu; Lopeník čp. 141 (podle J. Vajdiše) * 180 - dtto; Lopeník * 181 - roubený dům a patrovou roubenou komoro- vou částí; Valašské Klobouky * 182 - dtto; Valašské Klobouky * 183 - roubený dům se zděnou patrovou komorou ve třetím dílu půdorysu; Návojná * 184 - dtto; Návojná
181	182	
183	184	

185	186
187	188
189 190	191

vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: dům s "výškou" / rozšiřování komor v patře * **185** - hloubkově orientovaný trojdílný dům s komorami nad celým půdorysem; Javorník * **186** - dům s výškou s komorami nad celým půdorysem; Nová Lhota * **187** - obytné stavení mlýna s komorovým patrem nad světnicí a síní; Suchovské mlýny * **188** - hloubkově orientovaný dům s návratím s komorami nad světnicí, síní a dolní komorou; Javorník * **189** - hloubkově orientovaný dům s komorami nad celým půdorysem; Hrubá Vrbka * **190** - dtto; Zámečnické mlýny * **191** - pohled do dvora hloubkově orientovaného domu s návratím a výškou; Javorník

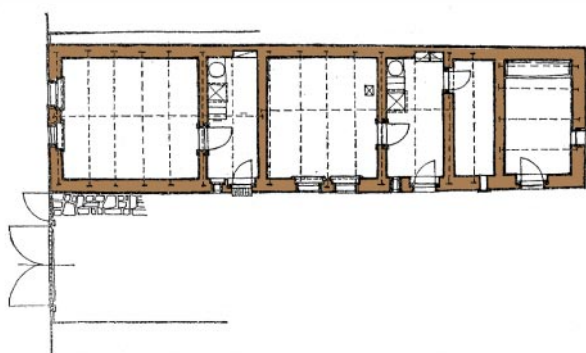
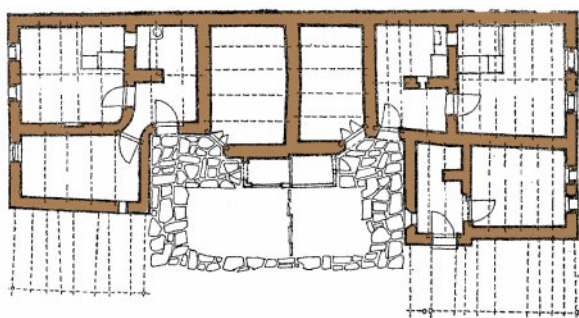

192	193	vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: dům s “výškou” / dům se sýpkovým polopatrem * 192 - hloubkově orientovaný dům s návratím se sýpkovým polopatrem nad uličním křídlem; Javorník * 193 - dtto; Javorník * 194 - dtto; Strání * 195 - podélně orientovaný dům se sýpkovým polopatrem; Krhov * 196 - stavitelský dům se zvýšeným půdním podstřeším; Krhov * 197 - hloubkově orientovaný dům s výměnkem s propojujícím sýpkovým polopatrem nad uličním křídlem; Boršice u Blatnice
194	195	
196	197	

198 199	200
201 202	203

vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: dům s “výškou” / patrový dům * 198 - dům se sýpkovým patrem napodobujícím patro obytné; Lipová * 199 - dtto; Lipová * 200 - dtto; Loučka * 201 - klasicistní městský dům s obytným patrem; Valašské Klobouky * 202 - dům se sýpkovým patrem napodobujícím patro obytné; Lipová * 203 - nadstavba obytného patra přízemního domu z nepálených cihel provedená z pálených cihel; Loučka

204	205	vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: dvojdomy *	
206	207	204 - symetrický dvojdům; Nová Lhota čp. 93 / 113 (podle V. Frolce) *	
208	209	205 - symetrický hloubkově orientovaný dvojdům se společným návratím v uličním křídle; Petrov *	
		206 - aditivní řazení hloubkově orientovaných domů za sebou; Petrov čp. 249 / 250 (podle V. Frolce) *	
		207 - dvojdům; Březová *	
		208 - symetrický hloubkově orientovaný dvojdům se společným návratím v uličním křídle; Valašské Klobouky *	
		209 - symetrický patrový stavitelský hloubkově orientovaný dvojdům se společným návratím v uličním křídle; Valašské Klobouky	

210	211	vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: výměnek *
		210 - výměnek v prodloužení uličního křídla po straně návratí; Kuželov *
		211 - dtto; Sudoměřice * 212 - dtto; Kněždub * 213 - dtto; Kněždub *
212	213	214 - světnička výměnku vložená do návratí; Sudoměřice * 215 - výměnek
		situovaný v prodloužení hloubkově orientovaného domu; Valašské Klo-
214	215	bouky

216	217
218	219
220	221
222	223
224	225

hospodářské stavby: komora * **216** - přízemní roubená komora kopaničářské usedlosti z Vyškovce; Strážnice - skanzen * **217** - komora ve volné vazbě na usedlost; Nedašova Lhota * **218** - zděná komora na sklepe; Nedašova Lhota * **219** - zděná patrová komora situovaná v usedlosti naproti domu; Šanov * **220** - zděná komora s jednoduchým výstupkem žudra; Hostětín * **221** - patrová zděná komora ve dvoře usedlosti; Kladná * **222** - dtto; Nevšová * **223** - zděná patrová komora situovaná v usedlosti naproti domu; Šanov * **224** - patrová komora s vnějším schodištěm na jednoduchém výstupku situovaná ve dvoře usedlosti; Rudimov * **225** - komora kombinovaná s kolnou; Bohuslavice nad Vláří

226 227	228
229 230	231
232	233

hospodářské stavby: komora * **226 / 227** - patrová roubená komora situovaná před domem usedlosti v návsi; Lipová * **228** - zděná komora na polosklepě situovaná před domem usedlosti v návsi; Hrubá Vrbka * **229 / 230 / 231** - zděná klasicistní patrová komora s horní komorou přístupnou vnější pavlačí; Komňa * **232** - zděná komora situovaná před domem usedlosti v návsi; Hrubá Vrbka * **233** - dtto; Kuželov

234	235	hospodářské stavby: komora a její zobytnění * 234- zobytněná komora situovaná před domem usedlosti v návsi; Hrubá Vrbka * 235 - zobytněná zděná patrová komora; Pitín * 236 - zděná patrová komora se zobytněným přízemím; Šanov * 237 - zobytněná komora u mlýna; Komňa * 238 / 239 - zobytněná komora na sklepě situovaná před domem usedlosti v návsi; Šanov
236	237	
236	237	238 239

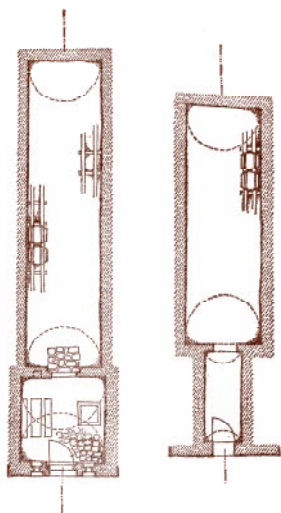

240 241	242
243	244

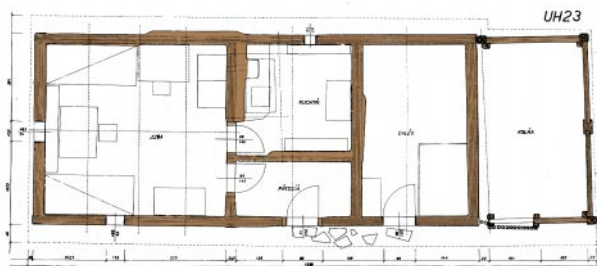
hospodářské stavby: komora a její připojení k domu * 240 / 243 - připojení komory v uličním křídle po straně světnice; Starý Hrozenkov * **241 / 242** - patrová komora po straně stavitelského domku; Bojkovice * **244** - patrová komora po straně podélně orientovaného domu; Komňa

245 246 247	žudro jako vstupní prvek sklepa, komory a domu * 245 - žudro před vstupem do síně podélně orientovaného domu; Tvarožná Lhota * 246 - dtto; Tasov * 247 - žudro před vstupem do síně hloubkově orientovaného domu; Nová Lhota * 248 - žudro před vstupem podélně orientovaného domu; Hrubá Vrbka * 249 - žudro vstupu komory na sklepě; Hrubá Vrbka * 250 - dvojité žudro klasicistní komory; Komňa * 251 - jednoduchý výstupek žudra u vstupu do sklepa pod komorou v návsi; Hrubá Vrbka * 252 - jednoduchý výstupek vstupu do komory; Hrubá Vrbka
248 249	
250 251 252	

253	254	255	hospodářské stavby: sklep * 253 / 254 / 255 / 256 / 257 - vinné sklepy; Petrov - Plže * 258 - sklep se zděnou nadzemní vstupní částí se sedlovou střechou; Nevšová * 259 - sklep s jednoduchým čelem zděným z kamene; Komiňa
256	257		
258	259		

260	261	hospodářské stavby: chlév * 260 - půdorys domu s chlévem ve třetím dílu půdorysu přístupným ze dvora; Přečkovice čp. 4 (zaměření Kuriálova archivu) * 261 - dvůr domu hloubkově orientovaného s návratím s hnojištěm před chlévem * 262 - dvorní průčelí domu s chlévem navazujícím na dispoziční jádro; Návojná * 263 - dvůr domu s chlévy v hospodářském křídle navazujícím na dům; Strážnice * 264 - samostatné hospodářské křídlo chlévů s kolnou paralelní s hloubkově orientovaným domem; Krhov * 265 - samostatný chlév ve dvoře; Vápenky
262	263	
264	265	

266	267	hospodářské stavby: ovčín / chlívek / včelín * 266 - provizorní ovčín s pletenými stěnami; Nedašova Lhota * 267 - ovčín; Nedašova Lhota * 268 - chlívek pro prase; Kněždub * 269 - včelín; Strážnice - skanzen * 270 - špalkové úly - "kláty"; Nedašova Lhota
268	269	
270	270	

271	272	hospodářské stavby: stodola / příčně průjezdná stodola * 271 - roubená příčně průjezdná stodola; Nedašova Lhota * 272 - příčně průjezdná stodola roubená z trhanic; Javorník * 273 - zděná příčně průjezdná stodola; Sudoměřice * 274 - řada příčně průjezdných stodol na humně; Sudoměřice * 275 - příčně průjezdná stodola v uzavření dvora; Rokytnice * 276 - pilířová stodola z nepálených cihel s bedněnými výplněmi; Krhov
273	274	
275	276	

277	278	hospodářské stavby: stodola / příčně průjezdná stodola * 277 - roubená příčně průjezdná stodola; Jestřabí * 278 - stodola s jednou pernou roubená z křivého dříví; Javorník * 279 - roubená stodola s jednou pernou kombinovaná s chlévem; Žitková * 280 - roubená stodola s jednou pernou situovaná v návsi; Haluzice * 281 - roubená stodola s jednou pernou; Dolní Lhota - V Lazech * 282 - stodola rámové konstrukce situovaná pod cestou s vjezdem do podšřeší ve štítě; Lipová
279	280	
281	282	

283	284	hospodářské stavby: stodola / podélně průjezdná stodola * 283 / 284 - řada podélně průjezdných zděných stodol na humně; Hrubá Vrbka * 285 - podélně průjezdná zděná stodola situovaná v zadní části dvora; Kněždub * 286 / 288 - podélně průjezdná stodola zděná z nepálených cihel a roubená z křivého dříví (zčásti do sloupků); Strání * 287 - roubená podélně průjezdná stodola; Strání
285	286	
287	288	

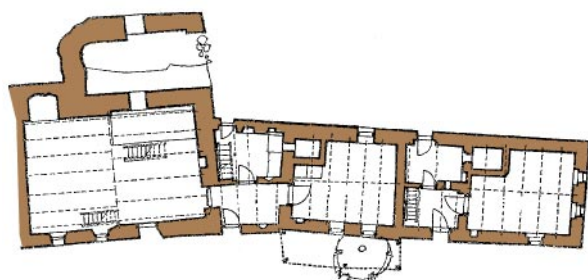
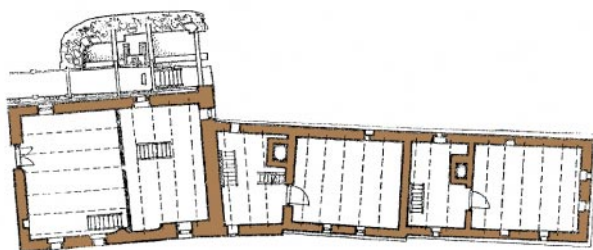
289	290	hospodářské stavby: kolna * 289 - kolna s komorou v patře; Hostětín * 290 - příčně průjezdná kolna v zakončení dvora; Nevšová * 291 - příčně průjezdná roubená kolna na sklepě situovaná ve dvoře při návsi; Loučka * 292 - kolna navazující na hloubkově orientovaný dům; Suchov * 293 - hloubkově orientovaná kolna uzavírající dvůr po straně světnice obytného stavení; Komňa * 294 - kolna navazující na hloubkové hospodářské křídlo usedlosti; Březová
291	292	
293	294	

295	296	hospodářské stavby: seník / kolna * 295 / 296 / 297 / 299 - skupina seníků roubených z trhanic; Javorník * 298 - podélně průjezdná kolna otevřená do dvora (šústník); Lopeník * 300 - seník s pletenými stěnami; Strážnice
297	298	
299	300	

301	302	hospodářské stavby: sušárna * 301 - roubená sušárna; Pozlovice * 302 - lísy; Hostětín * 303 - roubená a zděná sušárna; Nezdenice * 304 - zděná sušárna; Vápenice * 305 - roubená sušárna; Hostětín
303 304	305	

306	307	technické stavby: mlýn * 306 - půdorys přízemí a komorového patra vodního mlýna; Suchov - Podhajský mlýn (podle V. Frolce) * 307 - roubený vodní mlýn s mlýnicí ve třetím díle půdorysu; Dolní Lhota - V Lazech * 308 - panský vodní mlýn s renesančním jádrem; Strážnice * 309 - větrný mlýn; Kuželov * 310 - bývalý vodní mlýn; Brumov
	308	
309	310	

311	312	ostatní stavby * 311 - hostinec; Záhorovice * 312 - Kovárna z Lipova; Strážnice - skanzen * 313 - obchod; Sudoměřice * 314 - trafostanice; Krhov * 315 - panský dvůr; Kochavec * 316 - kaplička s obecním úřadem a požární zbrojnicí; Hrádek na Vlárské dráze * 317 - požární zbrojnice se zvoničkou; Loučka
313	314	
315	316	
317		

318 319 320 321

322 323 324

325 326 327

ostatní objekty / drobné sakrální stavby * 318 - roubená polygonální zvonice; Rudimov * **319** - zvonice - zouvák se zděným přístřeškem; Kladná * **320** - návesní zvonice; Sudoměřice * **321** - dtto; Petrov * **322** - dřevěný kříž; Rudimov * **323** - kaplička; Sudoměřice * **324** - roubená zvonice; Nedašova Lhota * **325** - socha sv. Jana Nepomuckého; Divnice * **326** - boží muka; Boršice u Blatnice * **327** - boží muka; Rokytnice

328 329 330 331		slohová architektura a tradice * 328 / 329- kloboucká radnice před a po romantizující rekonstrukci ve 40. letech 20. století; Valašské Klobouky * 330 - navázání na lidovou architekturu v díle Dušana Jurkoviče; Luhačovice * 331 - vstupní motiv neovernakulárního žudra hostince; Záhorovice *	
332	333	332 - stavitelský domek s neovernakulárním geometrizujícím průčelím s florálními motivy; Horní Němčí * 333 - domek ovlivněný svérázným hnutím; Kněždub * 334 - stavitelský domek s historizujícím průčelím; Bojkovice *	
334	335	335 - stavitelský domek s průčelím ovlivněným secesí; Strážnice	

336	337	mizení tradiční lidové architektury * 336- dům z nepálené hlíny nevhodně sanovaný ocelovými táhly; Velká nad Veličkou * 337 - bourání hliněného domu se sýpkovým polopatrem; Záhorovice * 338 / 340 - postupná likvidace chráněného domu; Tvarožná Lhota * 339 / 341 - novostavba ve dvoře památkově chráněného domu nerespektující historickou urbanistickou strukturu; Starý Hrozenkov
338	339	
340	341	

Bibliografie:

- Bartoš, František: Lid a národ I-II, 1883-8, 1892, Valašské Meziříčí
- Dobiáš, František: Chalupy moravských Kopaničářů; Časopis Vlasteneckého musejního spolku olomouckého, 9, s.59-65, 1892
- Fiala, Jaroslav: Valašský lidový dům v gottwaldovském kraji, Studie Krajského musea v Gottwaldově, řada společenských věd číslo 5, 1956
- Frolec, Václav: Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku, Blok, Brno, 1974
- Frolec, Václav, Vařeka, Josef: Lidová architektura, Encyklopedie, SNTL / ALFA, 1983
- Koula, J.: Malby domků na nejjižnější Moravě, in: Český lid, 3, 1894
- Kurial, Antonín: Katalog lidové architektury, část první, Okres Gottwaldov, Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Brně, Brno, 1978
- Kurial, Antonín: Katalog lidové architektury, část pátá, Okres Uherské Hradiště, Krajské středisko státní památkové péče a ochrany v Brně v Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně, Brno, 1986
- Lázníčka, Zdeněk: Typy venkovského osídlení v Československu, Práce Brněnské základy Československé akademie věd, XXVIII, sešit 3, Nakladatelství ČSAV, Brno, Praha, 1956
- Mácel, Otakar, Vajdiš, Jaroslav: Slovácko, architektonický vývoj vesnice, Nakladatelství československých výtvarných umělců, Praha 1958
- Mencl, Václav: Lidová architektura v Československu, Academia, Praha, 1980
- Nekuda, Rostislav, Nekuda, Vladimír: Mstěnice 2, Zaniklá středověká ves u Hrotovic, Dům a dvůr ve středověké vesnici, Moravské muzeum v Brně, 1997
- Niederle, Lubor: Starý selský dům na Moravském Slovensku, Národ. věstník, 7, 1912, s. 97
- Niederle, Lubor: Moravské Slovensko, Národopis lidu československého, díl I., Národopisná společnost československá, Praha, 1923
- Syrová, Zuzana: Architecture rurale en terre en Tchécoslovaquie, Bulletin d'information du CRATerre 9, 1991
- Syrová, Zuzana: Renouveau des villages en terre en Moravie, in: 7a conferência internacional sobre o estudo e conservação da arquitectura de terra (7th international conference on the study and conservation of earthen architecture), Silves, 1993
- Syrová, Zuzana, Syrový, Jiří: Inventory of Earthen Architecture in Czech Republic; in: Out of Earth II, national conference on Earth buildings; University of Plymouth 1995
- Syrová, Zuzana: Hliněná architektura - budoucnost tisícileté tradice, Příkazy prosinec 1997 - říjen 1998, SOVAMM, PÚ V Olomouci, MK ČR, 1997 (katalog výstavy)
- Škabrada, Jiří: K charakteru výstavby vesnického domu v 16. a 17. století v Čechách, in: Vesnický dům v 16. a 17. století, Praha 1992
- Škabrada, Jiří: Lidová architektura, Vydavatelství ČVUT, Praha, 1996
- Škabrada, Jiří: Lidové stavby, architektura českého venkova, Argo, Praha, 1999
- Václavík, Antonín: Luhačovické Zálesí, Luhačovice, 1930
- Vavroušek, Bohuslav: Dědina, Praha, 1925
- Umění československého lidu, 192 reprodukce typických staveb, řezb, maleb, prací uměleckého řemesla a kroje lidového v Československu od XVII. do konce XIX. století; sestavil Zdeněk Wirth, text napsali Lad. Lábek, Ant. Matějček a Zd. Wirth, Praha, Nákladem Vesmíru, 1928

Přehled použité fotodokumentace:

kartotéka oddělení lidové architektury a fotoarchiv SUPP Praha: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 22, 23, 48, 49, 54, 55, 95, 96, 97, 98, 103, 110, 111, 125, 131, 133, 143, 178, 181, 182, 183, 185, 191, 193, 217, 232, 240, 243, 245, 252, 262, 266, 270, 324, 329, 339, 341

Mencl, 1980: 59, 63, 105

Niederle, 1923: 60, 61

Vavroušek, 1925: 101, 152, 267

ostatní fotografie a diapositivy © Zuzana Syrová 1981 - 99

Obsah

Materiály a konstrukce	3
Dřevěné konstrukce stěn	3
Roubení	3
Rámové konstrukce	4
Bednění	4
Pletení	4
Konstrukce z nepálené hlíny	4
Dřevohliněné konstrukce	5
Masivní hliněné stěny	5
Vrstvená, nakládaná hlína	5
Nabíjení, dusaná hlína	5
Nepálená cihla	5
Války	6
Masivní zděné stěny	6
Kámen	6
Pálená cihla	6
Smíšené zdivo	6
Povrchové úpravy	6
Vodorovné nosné konstrukce	7
Stropy	7
Klenby	7
Krovy	7
Krytiny	7
Urbanistické struktury	9
silniční osady	9
návesní vsi	9
založení 16. a 18. století	9
řetězové vsi	9
dvorcové vsi	9
Vývoj dispozičního a prostorového uspořádání domu	10
dům s trojdílným komorovým půdorysem	10
dvoupřestorový dům bez komorové části	11
zemnice	11

dům chlívového typu	11
podélná orientace trojprostorového domu	11
dům s návratím	12
dům s výškou	12
dům se sýpkovým polopatrem	12
patrový dům	12
dvojdomy	12
Hospodářské stavby	13
Sýpky, komory	13
Sklepy	13
Chlévy	13
Salašnické stavby	14
Stodoly	14
Kolny	14
Seníky	14
Technické stavby	15
Sušírny	15
Mlýny	15
Kovárny	15
Ostatní stavby	16
Obrazová příloha	17
sídelní struktury: silniční a návesní osady * 1 - Hroznová Lhota * 2 / 3 / 5 - Strážnice * 4 - Bylnice * 6 - Kněždub * 7 - Velká nad Veličkou	17
sídelní struktury: rozptýlené osídlení * 8 - Vyškovec * 9 - Návojná * 10 - Žitková * 11 - Vápenice * 12 - Vyškovec * 13 - Lopeník	18
dřevěné konstrukce: roubení * 14 - kolna roubená z křivého dříví; Rudimov * 15 - detail příčného ztužení roubené stěny stodoly; Komňa * 16 - detail nároží a vymazání spar srubu z křivého dříví; Rudimov * 17 - nároží s přesahy zhlaví; Šanov * 18 - nároží podélně průjezdné stodoly s přesahy zhlaví; Strání * 19 - kolna / stodola roubená z křivého zčásti neodkorněného dříví; Loučka * 20 - nároží polygonální zvoničky se zámky na rybinu; Rudimov * 21 - detail roubené stěny s okénkem; Návojná * 22 - dvorní stěna srubu roubeného z rovného jehličnatého dříví; Návojná	19
dřevěné konstrukce: roubení / úprava srubu * 23 - obilné rámování otvorů s jednoduchým geometrickým dekorem; Nedašova Lhota * 24 - částečné oličení dolních trámů srubu; Nedašova Lhota * 25 - oličení srubu vápennou ličkou; Dolní Lhota - V Lazech * 26 - srub v kožichu; Návojná * 27 - oličení srubu vápennou ličkou; Vápenice * 28 - sруб v kožichu; Žitín	20
dřevěné konstrukce: rámová konstrukce drážková * 29 - kolna částečně konstruovaná jako rámová s nárožním sloupkem; Hostětín * 30 - částečně rámová konstrukce kolny / stodoly; Komňa * 31 - stodola s jednou pernou rámové konstrukce s nárožími sroubenými; Komňa * 32 / 33 - krajní a střední sloupek rámové konstrukce se stěsáním zhlaví vodorovných trámů; Komňa * 34 - pilířová kolna / stodola s výplněmi rámové drážkové konstrukce * 35 - detail rámové konstrukce kolny / stodoly; Komňa * 36 - kolna částečně konstruovaná jako rámová; Rudi- mov	21

dřevěné konstrukce: rámová konstrukce drážková a hrázděná * 37 / 38 / 39 - rámová konstrukce s viditelným zavětrováním před bedněnou výplní; Lipová * 40 / 41 / 42 - hrázděná kolna bývalého hostince; Bzová	22
dřevěné konstrukce: bednění * 43 - bedněná stodola; Rudimov * 44 - bedněná stodola na sklepe; Rudimov * 45 / 46 - kolna zděná z kamene a nepálených cihel částečně s bedněnými výplněmi a polopatrem; Rudimov * 47 - jednoduchý svíslé bedněný štít stodoly; Nevšová * 48 - valašský laťkový štít; Nedašova Lhota * 49 - valašský laťkový štít; Návojná * 50 - pilířová stodola s jednoduše svíslé bedněným štítem a výplněmi z tyčoviny; Valentová	23
dřevěné a dřevohliněné konstrukce: pletení * 51 pletená stěna stodoly zevnitř omazaná; Lančár (Slovensko) * 52 - pletená kolna; Petrov - Zvolenov * 53 - pletený seník; Strážnice * 54 - pletená kolna; Petrov - Zvolenov * 55 - svíslé vyplétaný štít; Nedašova Lhota	24
hliněné konstrukce: dusaná hlína / nabíjení * 56 / 57 / 58 - stodola se nabíjenými stěnami s viditelnými otvory pro příčích bednění; Zarazice * 59 - konstrukce stěny nabíjením; Hroznová Lhota (1910)	25
hliněné konstrukce: nepálená cihla * 60 - sušení vepřovic, Biela Voda (SK) * 61 - dtto, Skýcov (SK) * 62 - výplňové zdivo z nepálených cihel s průduchy; Rokytnice * 63 - sušení vepřovic; Drslavice * 64 - výplňové zdivo z nepálených cihel s průduchy; Loučka * 65 - detail kolny z vepřovic; Krhov * 66 - stodola z nepálených cihel; Javorník * 67 - okénko komory s prkenným překladem a záklenkem z nepálených cihel * 68 - zdivo stodoly z vepřovic se zaobleným nárožím; Strání * 69 - pilíř stodoly z nepálených cihel s kamennou podezdívkou; Kochavec * 70 - zdivo stodoly z vepřovic na kamenné podezdívce; Strání * 71 - detail zdi z nepálených cihel na kamenné podezdívce s prahovým trámem a zárubní dveří; Rudimov * 72 - štítová stěna stodoly s výplňovým zdivem vepřovic se šterbinovým větracím průduchem a korunou zdi z pálených cihel; Rokytnice	26
hliněné konstrukce: smíšené zdivo / pálená cihla * 73 - stodola s pilíři zděnými z kamene a výplněmi z nepálených cihel; Rokytnice * 74 / 75 - stodola s pilíři z vepřovic prokládaných vrstvami pálených cihel * 76 - dům s průčelím z režných pálených cihel; Loučka * 77 - dům s průčelím z režných pálených cihel; Lipová * 78 - kolna z režných pálených cihel; Lipová	27
masivní zděné konstrukce: kámen * 79 - roubená stodola s vysokou kamennou podezdívkou; Suchovské mlýny * 80 - komora zděná z kamene na hliněnou maltu; Hrubá Vrbka * 81 - zdivo z kamenných štuků; Lipová * 82 - lomové kamenné zdivo stodoly s průduchy z nepálených cihel; Komňa * 83 - detail kamenného zdiva stodoly se záklenkem; Nevšová * 84 - štítová zeď stodoly z kamene s výplní s průduchy z nepálených cihel; Komňa * 85 - ohradní zeď usedlosti s brankou zděné z kamene; Bzová	28
masivní zděné konstrukce: povrchové úpravy, barvy, dekor * 86 - tradiční obílené průčelí domu s modrým podrovnáním lemovaným červenou linkou; Sudoměřice * 87 - obílené průčelí domu s modrou podrovnávkou s červeně zdůrazněným vstupem; Sudoměřice * 88 - omodřené průčelí s lemováním bílými lisénovými rámy a vstupním žudrem zdobeným florálními motivy; Tasov * 89 - žlutě olíčené průčelí domu s bílými lisénovými rámy a šambránami otvorů; Tasov * 90 - čelo sklepa se svérázovými florálními motivy nad oknem a dveřmi; Petrov - Píže * 91 - průčelí domu s plastickou omítkou s podkúvkovitými motivy umožňujícími rychlý odtok vody z povrchu zdi; Strání * 92 - průčelí domu s návratím se svérázovým motivem mezi okny; Strážnice * 93 - stavitelská úprava průčelí z počátku 20. století s geometrizovanými motivy záklenků; šambrán a květů; Kněždub	29
tradiční krytiny * 94 - došková krytina stodoly a kolny s lemováním pálenými taškami; Pozlovice * 95 - kolna s valbovou doškovou střechou s hřebem zpevněným kozlicemi a valbami se stupňovitě vázanými nárožními; Žitková * 96 - roubená příčně průjezdná stodola se sedlovou střechou krytou došky a přístodulkem krytým šindelem; Návojná * 97 - příčně průjezdná roubená stodola se sedlovou střechou krytou šindelem; Návojná * 98 - roubený dům se sedlovou střechou a podlomením štítu krytými šindelem; Nedašova Lhota * 99 - dům s návratím se sedlovou střechou krytou bobrovkou; Kuželov	30
vývoj prostorového uspořádání domu a topeniště * 100 - řez dvouprostorovým domem s polodýmnou jizbou; Lopeník čp. 118 (zaměření Kurialova archivu) * 101 - pec s dymníkem; Nedašova Lhota * 102 - dymníkové ústí komína v síni; Velká nad Veličkou * 103 - pec se sporákem; Starý Hrozenkov * 104 - podélný řez domem s dymníkovým komínem v síni; Přechovice čp. 4 (zaměření Kurialova archivu) * 105 - zemnice kopaničáře Vlka; Vyškovec * 106 - bývalá černá kuchyně vydělená ze síně s klenbovým pasem vynášejícím druhotně podklenutý komín; Valašské Klobouky	31
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: hloubkově / štítově orientovaný trojdílný dům * 107 - roubený dům se zděnou komorovou částí a s vydělenou kuchyní v síni; Návojná čp. 81 (zaměření Kurialova archivu) * 108 - roubený dům ve svahu na sklepe pod světnicí; Valašské Klobouky * 109 - roubený dům se zděnou komorovou částí; Návojná * 110 - roubený dům se zděnou komorovou částí a pleteným plotem předzahrádky; Návojná * 111 - skupina štítově orientovaných domů; Valašské Klobouky	32
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: hloubkově / štítově orientovaný trojdílný dům * 112 - městský klasicistní dům s krytým průjezdem; Valašské Klobouky * 113 - maloměstský zděný trojprostorový štítově orientovaný pozdně klasicistní dům s "venkovskou dispozicí"; Valašské Klobouky * 114 - maloměstský zděný trojprostorový hloubkově orientovaný s "venkovskou dispozicí" a podélnou střechou nad světnicí přizpůsobující se uzavírání uliční fronty; Valašské Klobouky * 115 - dům se zděnou štítovou plentou a krovem s předsunutou ozdobnou vazbou * 116 - hloubkově orientovaný roubený dům v kožichu s archaickou vysokou obytnou místností; Žilín * 117 - zděný dům s tradiční dispozicí ze stavitelské produkce počátku 20. století; Lipová * 118 - zděná usedlost se štítově orientovaným domem; Bojkovice * 119 - hloubkově orientovaný dům usedlosti; Pozlovice * 120 - zděný dům s tradiční dispozicí ze stavitelské produkce počátku 20. století; Lipová * 121 - zděný štítově orientovaný dům; Korytná	33
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: hloubkově orientovaný trojdílný dům na Slovácku * 122 - hloubkově orientovaný zděný dům s valbovou střechou kryjící náspí; Vápenky * 123 - dtto; Vápenky * 124 - hloubkově orientovaný dům se vstupem do síně ze dvora zdůrazněným žudrem; Nová Lhota * 125 - pohled do dvora hloubkově orientovaného domu; Suchov * 126 - hloubkově orientovaný zděný dům s valbovou střechou kryjící náspí; Nová Lhota * 127 - dtto; Nová Lhota * 128 - dtto; Javorník * 129 - hloubkově orientovaný	

dům na sklepe pod světnicí; Vápenky	34
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: podélně orientovaný trojdílný dům * 130 - podélně orientovaný dům s návratím s dispozicí o komoře, vstupní průchozí síň s vydělenou černou kuchyní a světnicí; Tasov čp. 52 (podle J. Vajdiše) * 131 - podélně orientovaný dům se vstupem síně zdůrazněným na uličním průčelí žudrem; Tasov * 132 - podélně orientovaný dům s návratím; Kněždub * 133 - dtto; Strážnice * 134 - dtto; Velká nad Veličkou; 135 - dtto; Petrov	35
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: podélně orientovaný trojdílný dům * 136 - podélně orientovaný dům s návratím s druhou světnicí na místě komory; Horní Němčí * 137 - dtto; Sudoměřice * 138 - dtto; Javorník * 139 - dtto; Kněždub * 140 - dtto; Kněždub * 141 - dtto; Kněždub	36
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: trojdílný dům úhlového půdorysu s rohovou síní * 142 - půdorys domu s průchozí rohovou síní, do níž zasahuje komora; Velká nad Veličkou čp. 117 (podle J. Vajdiše) * 143 - dům s rohovou síní; Velká nad Veličkou * 144 - půdorys domu s rohovou síní s komorou odsazenou za průchozí chodbičku do dvora; Kněždub čp. 159 (podle J. Vajdiše) * 145 * dům úhlového půdorysu s rohovou síní; Kněždub * 146 - dtto; Sudoměřice * 147 - dtto; Javorník	37
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: redukce domu na dvojdílný * 148 * kopaničářská usedlost s dvouprostorovým domem s polodýmnou jizbou; Vyškovec čp. 64 (zaměření Kurialova archivu) * 149 - kopaničářská usedlost z Vyškovce; Strážnice - skanzen * 150 / 151 - dvouprostorový roubený dům s polodýmnou jizbou; Vápenice	38
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: redukce domu na dvojdílný * 152 - dvouprostorové chalupy; Tasov * 153 - cikánský dvouprostorový domek; Petrov * 154 - redukovaný dům s kolnou; Kladná * 155 - chalupy v návsi; Kuželov * 156 - dvouprostorový výměnek ve dvoře domu; Valašské Klobouky * 157 - dvouprostorový domek; Sudoměřice * 158 - dvouprostorová chalupa; Tvarožná Lhota * 159 - dtto; Tasov	39
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: hloubkově orientovaný dům s návratím * 160 - dům s hloubkově orientovaným dispozičním jádrem a návratím po straně světnice krytým s ní společnou podélnou sedlovou střechou; Sudoměřice * 161 - dtto; Sudoměřice * 162 - dtto; Sudoměřice * 163 - dtto; Strání * 164 - dtto; Malá Vrbka * 165 - dtto; Strání * 166 - dtto; Javorník	40
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: hloubkově orientovaný dům s návratím / rozšiřování uličního křídla * 167 - dům s návratím s hloubkově orientovaným dispozičním jádrem a světničkou vloženou v uličním křídle mezi světnici a návratí; Nová Lhota * 168 - dtto; Nová Lhota * 169 - dtto; Petrov * 170 - dům se síní předsunutou do uličního křídla přístupnou ze dvora; Sudoměřice * 171 - dtto; Petrov - Zvolenov * 172 - dtto; Velká nad Veličkou 41	
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: hloubkově orientovaný dům s návratím / rozšiřování uličního křídla * 173 - dům s návratím s hloubkově orientovaným dispozičním jádrem a síní vloženou v uličním křídle mezi světnicí a návratí; Kuželov (podle A. Máčela a J. Vajdiše) * 174 - dtto; Strážnice * 175 - dtto; Boršice u Blatnice * 176 * dtto; Kněždub * 177 - dtto; Suchov * 178 - pohled do dvora domu s návratím; Strání	42
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: dům s "výškou" / patrová komora ve třetím dílu domu * 179 - dům s patrovou komorovou částí - výškou - ve třetím dílu půdorysu; Lopeník čp. 141 (podle J. Vajdiše) * 180 - dtto; Lopeník * 181 - roubený dům a patrovou roubenou komorovou částí; Valašské Klobouky * 182 - dtto; Valašské Klobouky * 183 - roubený dům se zděnou patrovou komorou ve třetím dílu půdorysu; Návojná * 184 - dtto; Návojná	43
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: dům s "výškou" / rozšiřování komor v patře * 185 - hloubkově orientovaný trojdílný dům s komorami nad celým půdorysem; Javorník * 186 - dům s výškou s komorami nad celým půdorysem; Nová Lhota * 187 - obytné stavení mlýna s komorovým patrem nad světnicí a síní; Suchovské mlýny * 188 - hloubkově orientovaný dům s návratím s komorami nad světnicí, síní a dolní komorou; Javorník * 189 - hloubkově orientovaný dům s komorami nad celým půdorysem; Hrubá Vrbka * 190 - dtto; Zámečnické mlýny * 191 - pohled do dvora hloubkově orientovaného domu s návratím a výškou; Javorník	44
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: dům s "výškou" / dům se sýpkovým polopatrem * 192 - hloubkově orientovaný dům s návratím se sýpkovým polopatrem nad uličním křídlem; Javorník * 193 - dtto; Javorník * 194 - dtto; Strání * 195 - podélně orientovaný dům se sýpkovým polopatrem; Krhov * 196 - stavitelský dům se zvýšeným půdním podstřeším; Krhov * 197 - hloubkově orientovaný dům s výměnkem s propojujícím sýpkovým polopatrem nad uličním křídlem; Boršice u Blatnice	45
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: dům s "výškou" / patrový dům * 198 - dům se sýpkovým patrem napodobujícím patro obytné; Lipová * 199 - dtto; Lipová * 200 - dtto; Loučka * 201 - klasicistní městský dům s obytným patrem; Valašské Klobouky * 202 - dům se sýpkovým patrem napodobujícím patro obytné; Lipová * 203 - nadstavba obytného patra přízemního domu z nepálených cihel provedená z pálených cihel; Loučka	46
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: dvojdomy * 204 - symetrický dvojdom; Nová Lhota čp. 93 / 113 (podle V. Frolce) * 205 - symetrický hloubkově orientovaný dvojdom se společným návratím v uličním křídle; Petrov * 206 - aditivní řazení hloubkově orientovaných domů za sebou; Petrov čp. 249 / 250 (podle V. Frolce) * 207 - dvojdom; Březová * 208 - symetrický hloubkově orientovaný dvojdom se společným návratím v uličním křídle; Valašské Klobouky * 209 - symetrický patrový stavitelský hloubkově orientovaný dvojdom se společným návratím v uličním křídle; Valašské Klobouky	47
vývoj prostorového a dispozičního uspořádání domu: výměnek * 210 - výměnek v prodloužení uličního křídla po straně návratí; Kuželov * 211 - dtto; Sudoměřice * 212 - dtto; Kněždub * 213 - dtto; Kněždub * 214 - světnička výměnku vložená do návratí; Sudoměřice * 215 - výměnek situovaný v prodloužení hloubkově orientovaného domu; Valašské Klobouky	48
hospodářské stavby: komora * 216 - přízemní roubená komora kopaničářské usedlosti z Vyškovce; Strážnice -	

skanzen * 217 - komora ve volné vazbě na usedlost; Nedašova Lhota * 218 - zděná komora na sklepě; Nedašova Lhota * 219 - zděná patrová komora situovaná v usedlosti naproti domu; Šanov * 220 - zděná komora s jednoduchým výstupkem žudra; Hostětin * 221 - patrová zděná komora ve dvoře usedlosti; Kladná * 222 - dftto; Nevšová * 223 - zděná patrová komora situovaná v usedlosti naproti domu; Šanov * 224 - patrová komora s vnějším schodištěm na jednoduchém výstupku situovaná ve dvoře usedlosti; Rudimov * 225 - komora kombinovaná s kolnou; Bohuslavice nad Vláří	49
hospodářské stavby: komora * 226 / 227 - patrová roubená komora situovaná před domem usedlosti v návsi; Lipová * 228 - zděná komora na polosklepě situovaná před domem usedlosti v návsi; Hrubá Vrbka * 229 / 230 / 231 - zděná klasicistní patrová komora s horní komorou přístupnou vnější pavlačí; Komňa * 232 - zděná komora situovaná před domem usedlosti v návsi; Hrubá Vrbka * 233 - dftto; Kuželov	50
hospodářské stavby: komora a její zobytnění * 234 - zobytněná komora situovaná před domem usedlosti v návsi; Hrubá Vrbka * 235 - zobytněná zděná patrová komora; Pítn * 236 - zděná patrová komora se zobytněným přízemím; Šanov * 237 - zobytněná komora u mlýna; Komňa * 238 / 239 - zobytněná komora na sklepě situovaná před domem usedlosti v návsi; Šanov	51
hospodářské stavby: komora a její připojení k domu * 240 / 243 - připojení komory v uličním křídle po straně světnice; Starý Hrozenkov * 241 / 242 - patrová komora po straně stavitelského domku; Bojkovice * 244 - patrová komora po straně podélně orientovaného domu; Komňa	52
žudro jako vstupní prvek sklepa, komory a domu * 245 - žudro před vstupem do síně podélně orientovaného domu; Tvarožná Lhota * 246 - dftto; Tasov * 247 - žudro před vstupem do síně hloubkově orientovaného domu; Nová Lhota * 248 - žudro před vstupem podélně orientovaného domu; Hrubá Vrbka * 249 - žudro vstupu komory na sklepě; Hrubá Vrbka * 250 - dvojité žudro klasicistní komory; Komňa * 251 - jednoduchý výstupek žudra u vstupu do sklepa pod komorou v návsi; Hrubá Vrbka * 252 - jednoduchý výstupek vstupu do komory; Hrubá Vrbka	53
hospodářské stavby: sklep * 253 / 254 / 255 / 256 / 257 - vinné sklepy; Petrov - Plže * 258 - sklep se zděnou nadzemní vstupní částí se sedlovou střechou; Nevšová * 259 - sklep s jednoduchým čelem zděným z kamene; Komňa	54
hospodářské stavby: chlév * 260 - půdorys domu s chlévem ve třetím dílu půdorysu přístupným ze dvora; Přechovice čp. 4 (zaměření Kurišova archivu) * 261 - dvůr domu hloubkově orientovaného s návratím s hnojištěm před chlévem * 262 - dvorní průčelí domu s chlévem navazujícím na dispoziční jádro; Návojná * 263 - dvůr domu s chlévy v hospodářském křídle navazujícím na dům; Strážnice * 264 - samostatné hospodářské křídlo chlévů s kolnou paralelní s hloubkově orientovaným domem; Krhov * 265 - samostatný chlév ve dvoře; Vápenky	55
hospodářské stavby: ovčín / chlívek / včelín * 266 - provizorní ovčín s pletenými stěnami; Nedašova Lhota * 267 - ovčín; Nedašova Lhota * 268 - chlívek pro prase; Kněždub * 269 - včelín; Strážnice - skanzen * 270 - špalkové úly - "klády"; Nedašova Lhota	56
hospodářské stavby: stodola / příčně průjezdná stodola * 271 - roubená příčně průjezdná stodola; Nedašova Lhota * 272 - příčně průjezdná stodola roubená z trhanic; Javorník * 273 - zděná příčně průjezdná stodola; Sudoměřice * 274 - řada příčně průjezdných stodol na humně; Sudoměřice * 275 - příčně průjezdná stodola v uzavření dvora; Rokytnice * 276 - pilřřová stodola z nepálených cihel s bedněnými výplněmi; Krhov	57
hospodářské stavby: stodola / příčně průjezdná stodola * 277 - roubená příčně průjezdná stodola; Jestřábí * 278 - stodola s jednou pernou roubená z křivého dříví; Javorník * 279 - roubená stodola s jednou pernou kombinovaná s chlévem; Žitková * 280 - roubená stodola s jednou pernou situovaná v návsi; Haluzice * 281 - roubená stodola s jednou pernou; Dolní Lhota - V Lazech * 282 - stodola rámové konstrukce situovaná pod cestou s vjezdem do podstřeší ve štítě; Lipová	58
hospodářské stavby: stodola / podélně průjezdná stodola * 283 / 284 - řada podélně průjezdných zděných stodol na humně; Hrubá Vrbka * 285 - podélně průjezdná zděná stodola situovaná v zadní části dvora; Kněždub * 286 / 288 - podélně průjezdná stodola zděná z nepálených cihel a roubená z křivého dříví (zčásti do sloupků); Strání * 287 - roubená podélně průjezdná stodola; Strání	59
hospodářské stavby: kolna * 289 - kolna s komorou v patře; Hostětin * 290 - příčně průjezdná kolna v zakončení dvora; Nevšová * 291 - příčně průjezdná roubená kolna na sklepě situovaná ve dvoře při návsi; Loučka * 292 - kolna navazující na hloubkově orientovaný dům; Suchov * 293 - hloubkově orientovaná kolna uzavřící dvůr po straně světnice obytného stavení; Komňa * 294 - kolna navazující na hloubkově hospodářské křídlo usedlosti; Březová	60
hospodářské stavby: seník / kolna * 295 / 296 / 297 / 299 - skupina seníků roubených z trhanic; Javorník * 298 - podélně průjezdná kolna otevřená do dvora (šústník); Lopeník * 300 - seník s pletenými stěnami; Strážnice	61
hospodářské stavby: sušárna * 301 - roubená sušárna; Pozlovice * 302 - lisy; Hostětin * 303 - roubená a zděná sušárna; Nezdenice * 304 - zděná sušárna; Vápenice * 305 - roubená sušárna; Hostětin	62
technické stavby: mlýn * 306 - půdorys přízemí a komorového patra vodního mlýna; Suchov - Podhajský mlýn (podle V. Frolce) * 307 - roubený vodní mlýn s mlýnicí ve třetím díle půdorysu; Dolní Lhota - V Lazech * 308 - panský vodní mlýn s renesančním jádrem; Strážnice * 309 - větrný mlýn; Kuželov * 310 - bývalý vodní mlýn; Brumov	63
ostatní stavby * 311 - hostinec; Záhorovice * 312 - Kovárna z Lipova; Strážnice - skanzen * 313 - obchod; Sudoměřice * 314 - trafostanice; Krhov * 315 - panský dvůr; Kochavec * 316 - kaplička s obecním úřadem a požární zbrojnicí; Hrádek na Vlárské dráze * 317 - požární zbrojnice se zvoničkou; Loučka	64
ostatní objekty / drobné sakrální stavby * 318 - roubená polygonální zvonička; Rudimov * 319 - zvonička - zouvák se zděným přístřeškem; Kladná * 320 - návesní zvonička; Sudoměřice * 321 - dftto; Petrov * 322 - dřevěný kříž; Rudimov * 323 - kaplička; Sudoměřice * 324 - roubená zvonička; Nedašova Lhota * 325 - socha sv. Jana Nepomuckého; Divnice * 326 - boží muka; Bořice u Blatnice * 327 - boží muka; Rokytnice	65

slohová architektura a tradice * 328 / 329- kloboucká radnice před a po romantizující rekonstrukci ve 40. letech 20. století; Valašské Klobouky * 330 - navázání na lidovou architekturu v díle Dušana Jurkoviče; Luhačovice * 331 - vstupní motiv neovernakulárního žudra hostince; Záhorovice * 332 - stavitelský domek s neovernakulárním geometrizujícím průčelím s florálními motivy; Horní Němčí * 333 - domek ovlivněný svérázovým hnutím; Kněždub * 334 - stavitelský domek s historizujícím průčelím; Bojkovice * 335 - stavitelský domek s průčelím ovlivněným secesí; Strážnice	66
mizení tradiční lidové architektury * 336- dům z nepálené hlíny nevhodně sanovaný ocelovými táhly; Velká nad Veličkou * 337 - bourání hliněného domu se sýpkovým polopatrem; Záhorovice * 338 / 340 - postupná likvidace chráněného domu; Tvarožná Lhota * 339 / 341 - novostavba ve dvoře památkově chráněného domu nerespektující historickou urbanistickou strukturu; Starý Hrozenkov	67

Bibliografie:	68
----------------------------	-----------

Přehled použité fotodokumentace:	68
---	-----------